

NOȚIUNEA DE DREPTURI FUNDAMENTALE

SCURT ISTORIC PRIVIND EVOLUȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE

1. Noțiunea de drepturi fundamentale

Drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului constituie nu doar o realitate ci și o finalitate a întregii activități umane, bineînțeles a aceleia democratice și progresiste. De aici și atenția cuvenită care este acordată aproape peste tot în lumea actuală, problemelor teoretice și practice referitoare la drepturile omului, la protecția și respectul libertăților fundamentale ale persoanei umane.

Problematica drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului este reglementată de dreptul constituțional în plan intern și este în același timp obiect al reglementărilor de drept internațional public.

Conceptele de „drepturi ale omului” și „drepturi ale cetățeanului” solicită o analiză atentă în interferența, dar și în individualizarea lor, deoarece, ele se condiționează dar nu se suprapun în mod perfect. Conceptul drepturilor omului, astfel cum a fost elaborat pe plan internațional, servește ca un important suport pentru fundamentarea ideii existenței drepturilor și libertăților cetățenești. Conceptul drepturilor omului are o semnificație mult mai largă decât acela al drepturilor cetățenești, deoarece drepturile omului sunt drepturi universal valabile, aplicabile tuturor ființelor umane, în timp ce drepturile cetățenești sunt, potrivit însăși denumirii lor, specifice unui anumit grup de oameni și anume cetățenii unui anumit stat.¹

O primă problemă teoretică o constituie definirea drepturilor fundamentale cetățenești.

Pentru definirea lor trebuie să luăm în considerație că:²

- a) sunt drepturi subiective;
- b) sunt drepturi esențiale pentru cetățeni;
- c) datorită importanței lor sunt înscrise în acte deosebite, cum ar fi declarații de drepturi, legi fundamentale (constituții).

a) Drepturile fundamentale ale cetățenilor nu constituie o categorie de drepturi deosebite prin natura lor de celelalte drepturi subiective. La fel ca orice drepturi subiective ele constituie o anumită facultate (posibilitate) recunoscută de dreptul obiectiv unei persoane de a adopta o anumită conduită juridică sau de a cere celui alt sau celorlalte subiecte o atitudine corespunzătoare și de a beneficia de protecția și sprijinul statului în realizarea pretențiilor legitime.

b) Constatând că drepturile fundamentale sunt drepturi subiective, nu înseamnă că se neagă utilitatea categoriei drepturilor fundamentale cetățenești; aceasta deoarece deși nu au un specific propriu nici din punct de vedere al naturii juridice și nici al obiectului lor, drepturile fundamentale ale cetățenilor își justifică pe deplin existența ca o categorie distinctă de celelalte drepturi subiective datorită importanței economice, sociale și politice pe care o au.

c) Deoarece au această poziție importantă în cadrul drepturilor subiective, drepturile fundamentale sunt cuprinse în textul Constituției, care le investeste cu garanții juridice speciale. Deoarece normele constituționale se găsesc în fruntea ierarhiei celorlalte norme juridice, acestea

¹ Nicolae Purdă, **Protecția drepturilor omului**, Editura Lumina Lex, București, 2001, p.26,27

² Ioan Muraru, **Drept constituțional și institutii politice**, Editura Actami, Bucuresti, 1998.,p165

trebuind să fie conforme cu normele constituționale, urmarea este că drepturile fundamentale, deoarece sunt prevăzute și garantate de Constituție, se ridică prin forță lor juridică deasupra tuturor celorlalte drepturi subiective. Totodată astăzi, sub forma de drepturi ale omului, drepturile fundamentale ale cetățenilor, spre deosebire de alte drepturi, își găsesc ocrotire și în o serie de documente internaționale, cum ar fi Declarația universală a drepturilor omului și cele două Pacte din 1966 adoptate de Adunarea Generală a O.N.U.

Ținând cont de cele precizate mai sus, **prin noțiunea de drepturi fundamentale cetățenești se desemnează acele drepturi ale cetățenilor care, fiind esențiale pentru existența fizică, pentru dezvoltarea materială și intelectuală a acestora, precum și pentru asigurarea participării lor active la conducerea statului, sunt garantate de însăși Constituția.**³

Conform unei alte definiții, foarte asemănătoare⁴, **drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi.**

Considerăm că o interesantă și completă definiție este și cea care consideră drepturile omului ca fiind **acele prerogative conferite de dreptul intern și recunoscute de dreptul internațional fiecărui individ, în raporturile sale cu colectivitatea și cu statul, ce dau expresie unor valori sociale fundamentale și care au drept scop satisfacerea unor nevoi umane esențiale și a unor aspirații legitime, în contextul economico-social, politic, cultural și istoric, ale unei anumite societăți.**⁵

Colocviul de la Aix din 1981 a considerat că, prin noțiunea de drepturi fundamentale individuale trebuie să se înțeleagă „ **ansamblul drepturilor și libertăților recunoscute atât persoanelor fizice cât și persoanelor juridice (de drept privat și de drept public) în virtutea Constituției, dar și a textelor internaționale, și protejate atât contra puterii executive, cât și contra puterii legislative de către judecătorul constituțional (sau de către judecătorul internațional)**”.

Din punct de vedere al terminologiei se poate observa că se folosesc frecvent termenii drept sau libertate. Spre exemplu Constituția folosește termenul drept, atunci când consacră dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art.22), dreptul la apărare (art.24), dreptul la informații (art.31), dreptul la învățătură (art.32), dreptul la ocrotirea sănătății (art.33), etc. În același timp Constituția folosește și termenul libertate atunci când consacră libertatea individuală (art.23), libertatea de conștiință (art.29), libertatea de exprimare (art.30), libertatea întrunirilor (art.36), etc. Această terminologie constituțională deși astfel nuanțată, desemnează doar o singură categorie juridică și anume dreptul fundamental. Din punct de vedere juridic dreptul este o libertate, iar libertatea constituie un drept.

Constituția României din 1991 reglementând drepturile fundamentale le cuprinde sub titlul “Drepturile și libertățile fundamentale” fără a preciza că este vorba despre drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor. Aceasta deoarece exercitarea celor mai multe drepturi fundamentale prevăzute în acest titlu nu este condiționată de calitatea de cetățean român. Bineînțeles însă că străinii și persoanele fără cetățenie (apatrizii) care se află pe teritoriul României nu se bucură de acele drepturi și libertăți prevăzute de Constituție și de legi, care, prin chiar natura lor, sunt strâns legate de activitatea de cetățean al țării noastre (spre exemplu, dreptul de a alege și de a fi ales). Însă, cetățenii străini și apatrizii beneficiază de un drept specific

³ Tudor Drăganu, **Drept constituțional și institutii politice**, Editura Lumina Lex, 1998, Volumul 1, p.151

⁴ I. Muraru, op.cit.,p.166

⁵ Adrian Năstase, **Drepturile omului, religie a sfârșitului de secol**, I.R.D.O. București, 1992, p.18

condiției lor: dreptul la azil politic, în situația în care, ca urmare a persecuțiilor la care sunt supuși în țările lor de origine pentru activitățile lor politice democratice, se refugiază pe teritoriul statului nostru. Acest drept constă în faptul ca cetățenii străini sau apatrizii sunt asimilați cu cetățenii români din punctul de vedere al dreptului de a nu fi extrădați.

Dacă există neconcordanță între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale.

2. Scurt istoric privind evoluția drepturilor fundamentale

Primele documente constituționale au apărut în Anglia, Magna Charta Libertatum – dată de regele Ioan fără de Țară, în 1215, în urma răscoalei baronilor – având întâietate în raport cu alte acte elaborate în acest domeniu. Punctul 39 al acestui document prevedea, spre exemplu, că “Nici un om liber nu va fi arestat sau întemnițat, sau deposedat de bunurile sale, sau declarat în afara legii, sau exilat, sau lezat de orice manieră ar fi și noi nu vom purcede împotriva lui și nici nu vom trimite pe nimeni împotriva lui, fără o judecată loială a egalilor săi, în conformitate cu legea țării.”

Alt document important apărut în Anglia a fost Petiția drepturilor din 1628. Cele mai importante prevederi ale acestui act aveau ca obiect stabilirea de garanții împotriva perceperii impozitelor fără aprobarea Parlamentului, a confiscării de bunuri și a arestărilor fără respectarea procedurii de judecată normală.

Tot în Anglia au fost elaborate alte două acte importante: Habeas corpus (1679) și Bill-ul drepturilor (1689). În conformitate cu Habeas corpus, la solicitarea arestatului sau a oricărei alte persoane, tribunalul trebuia să emită un mandat de aducere a arestatului, putând hotărî ca urmare fie retrimiteră lui în închisoare, fie punerea lui în libertate cu sau fără cauțiune. Prin Bill-ul drepturilor a fost declarată ilegală orice preluare de bani pentru Coroană sau pentru folosul ei pentru o altă perioadă de timp și în alte condiții de cele stabilite de Parlament.

Declarația drepturilor din statul Virginia, din 1776, a consacrat principiul că “toți oamenii sunt prin natura lor în mod egal liberi și independenți și au anumite drepturi înăscute.”

Declarația de independență a S.U.A., din 14 iulie 1776 prevede și ea ca “oamenii au fost creați egali, ei fiind înzestrați de Creator cu anumite drepturi inalienabile; printre aceste drepturi se găsesc viața, libertatea și căutarea fericirii. Acest act consacră ideea că toate guvernările au fost stabilite de către oameni tocmai în scopul garantării acestor drepturi. “Oricând o formă de guvernare devine contrară acestui scop, poporul are dreptul de a o schimba sau de a o aboli și de a stabili un nou guvernământ”.

În timp ce declarațiile americane vorbesc în titlul și în textul lor exclusiv de drepturile omului, Declarația franceză din 1789 face un pas înainte și se intitulează Declarația drepturilor omului și cetățeanului. În chiar primul său articol Declarația stipulează că “oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi. Deosebirile sociale nu pot fi fondate decât pe egalitatea comună,” precizându-se că finalitatea asociațiilor politice o constituie apărarea drepturilor naturale și imprescriptibile ale omului: libertatea, proprietatea, siguranța și rezistența împotriva asupririi. Conform mentalității revoluționarilor francezi de atunci, egalitatea era un drept înăscut, menit să se mențină după constituirea societății civile. Însă viața în cadrul statal atrage după sine unele situații specifice, cum ar fi instituirea unor funcții sau a unor demnități care nu sunt accesibile oricărui individ, ci doar celor care au calitatea de cetățeni.

În țara noastră instituția drepturilor fundamentale a fost consfințită pentru întâia oară într-o concepție modernă în Constituția din 1866. Aceasta a cuprins drepturile și libertățile cetățenilor într-o abordare politico-juridică caracteristică gândirii politice și filozofice a Europei Occidentale din prima jumătate a secolului al XIX-lea. Titlul II al Constituției a fost intitulat în mod sugestiv “Despre drepturile românilor” și a avut o importanță socială și politică fundamentală, deoarece stipula – este adevărat, într-o manieră declarativă, formală – drepturile de esență democratică din acea vreme. Constituția a consacrat, printre altele, libertatea de conștiință, a învățământului,

libertatea presei și a întrunirilor. Toți românii erau declarați “egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice.” Ea mai prevedea totodată faptul că libertatea individuală este garantată, nimeni neputând fi arestat decât în baza unui mandat judecătoresc motivat, iar motivele trebuiau comunicate în momentul arestării sau la cel mult 24 de ore după arestare. O mare importanță se acorda proprietății private, exproprierile nefiind admise decât pentru cauze de utilitate publică și numai “după o dreaptă și prealabilă despăgubire.”

Odată cu noile realități și cu întregirea țării după Marea Unire din 1918, în țara noastră a fost adoptată Constituția din 1923, document ce a reprezentat un instrument juridic mult mai elaborat decât Constituția din 1866 și care a fost orientată nemijlocit spre cerințele dezvoltării societății într-un stat de drept.⁶ Referitor la drepturile și libertățile cetățenești, aceasta a preluat prevederile Constituției din 1866 dar a adus unora dintre ele îmbunătățiri substanțiale. Constituția a introdus principii noi față de vechea Lege fundamentală, cum ar fi: consacrarea statului național unitar (art.1); înscrierea votului universal (art.64); instituirea senatorilor de drept (art.61); introducerea conceptului de proprietate ca funcție socială (art.17); angajamentul statului pentru protecția socială (art.21); principiul legalității și domnia legii ca fundament al statului. Totodată, în art.8 se prevedea că “toți românii, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, sunt egali înaintea legii și datori a contribui fără deosebire la dările și sarcinile publice.” Conform art.21 al Constituției “toți factorii de producție se bucură de o egală protecție.”

Constituția din 1923 a fost înlocuită la 20 februarie 1938, atunci când a fost proclamată o noua Constituție elaborată din inițiativa regelui Carol al II-lea. Referitor la drepturile fundamentale ale cetățenilor, aceasta păstrează spiritul reglementărilor Legii fundamentale anterioare. Constituția din 1938 a instituit însă și unele modificări ale unor principii constituționale, cum ar fi: accentuarea limitării factorului individual în favoarea extinderii puterii Statului și concentrarea puterii politice în mâinile Regelui.

Constituțiile socialiste din 1948, 1952 și 1965 au legalizat grave abateri de la principiile democratice, sistemul constituțional socialist român având următoarele trăsături⁷:

- a) renunțarea la principiul separației celor trei puteri și înlocuirea acestuia cu principiul unicității și deplinătății puterii;
- b) înlocuirea pluralismului politic cu monopolul unui singur partid;
- c) subordonarea întregului aparat de stat partidului unic;
- d) concentrarea puterii de decizie statală – legislativă și executivă – în mâinile unei elite restrânse și influențarea de către aceasta a puterii judecătorești;
- e) restrângerea unor drepturi și libertăți cetățenești și subordonarea individului de către stat;
- f) absolutizarea luptei de clasă și extinderea acesteia la toți oponenții clasei muncitoare, de fapt ai partidului unic;
- g) prezentarea intereselor de grup ca interese sociale ale întregii societăți și dirijarea eforturilor tuturor forțelor sociale spre realizarea acestora, dar în beneficiul grupului politic minoritar;
- h) instituționalizarea intervenției și controlului statului asupra întregii vieți economice și social-politice;
- i) crearea unui nou tip de “democrație” considerat în mod demagogic superior democrației parlamentare occidentale și atragerea formală a cetățenilor la actul de conducere politică la nivel central și local.

⁶ Victor Duculescu, **Protectia juridică a drepturilor omului**, Editura Lumina Lex, Bucuresti 1998, p.34

⁷ Cristian Ionescu, **Drept constituțional și institutii politice**, Editura Lumina Lex, Bucuresti, Volumul 2, p.80

Astfel, pentru a exemplifica restrângerea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, grave prejudicii au fost aduse dreptului de proprietate. Constituția din 1948 a utilizat două importante instrumente juridice pentru transferul unor bunuri din proprietatea privată în proprietatea statului. Aceste două instrumente au fost: naționalizarea și exproprierea. Naționalizarea era concepută ca un procedeu juridic, prin care o clasă întreagă de mijloace de producție putea fi transferată, pe cale de lege, din proprietatea privată în proprietatea statului. Deosebindu-se de naționalizare, exproprierea era un procedeu juridic, prin care, pe calea unui act juridic individual al organului de stat competent, un bun determinat putea fi trecut pe cale silită, cu plata unei despăgubiri, din proprietatea unei persoane determinate, în proprietatea socialistă, în vederea efectuării unei lucrări sau acțiuni de utilitate publică.⁸

Dreptul la viață – principalul drept al omului cu toată suita de drepturi adiacente, era grav încălcat. Astfel, deși se insista în mod demagogic asupra acestuia, regimul refuza în mod sistematic să ratifice documentele internaționale care interziceau pedeapsa cu moartea.

Un alt exemplu îl constituie dreptul persoanei de a se deplasa și de a circula, acest drept suferind numeroase îngrădiri atât în ceea ce privește deplasarea în interiorul țării, cât și deplasarea în afara granițelor. În ceea ce privește libertatea persoanei de a-și stabili domiciliul unde dorește, trebuie amintit Decretul nr.68 din 20 martie 1976, acesta nepermițând stabilirea domiciliului într-un număr de 14 orașe declarate orașe mari.

Libertatea de asociere a fost limitată la organizațiile oficiale, orice alt tip de asociație, contrară principiilor comunismului, fiind interzisă. Deși legea electorală admitea și sistemul de alegeri cu mai mulți candidați pentru organele centrale și locale ale puterii, toți candidații aflați în competiție trebuiau să candideze de pe aceeași platformă politică.

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

- 1. Specificați care sunt cele două ramuri ale dreptului care reglementează problematica drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și cetățeanului.*
- 2. Comparați conceptele de „drepturi ale omului” și „drepturi ale cetățeanului”.*
- 3. Precizați care este specificul drepturilor fundamentale ale omului și cetățeanului și în ce constă importanța lor comparativ cu celelalte drepturi subiective.*
- 4. Definiți drepturile omului.*
- 5. Comparați termenii de „drept” și „libertate” din punct de vedere constituțional.*
- 6. Precizați care este dreptul specific condiției de cetățean străin sau apatrid și în ce constă acesta.*
- 7. Care sunt primele documente de drept constituțional apărute în Anglia și care erau principalele lor prevederi?*
- 8. Comparați declarațiile americane cu Declarația franceză din 1789.*
- 9. Care dintre constituțiile române a consfințit pentru prima oară într-o concepție modernă drepturile omului și ce prevedea aceasta referitor la acest domeniu?*
- 10. Specificați care sunt trăsăturile specifice constituțiilor socialiste din 1948, 1952 și 1965.*
- 11. Precizați care sunt cele două instrumente juridice utilizate de Constituția din 1948 pentru transferul unor bunuri din proprietatea privată în proprietatea statului și comparați-le.*

⁸ T. Drăganu, op.cit., .386

Capitolul II

CLASIFICAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

Constituțiile moderne urmăresc prin consacrarea drepturilor și libertăților fundamentale să stabilească garanții cât mai eficiente pentru apărarea persoanei umane și a vieții ei private, pentru participarea cetățenilor la viața politică și pentru dezvoltarea materială și culturală a cetățenilor.

Pornind de la această observație, un apreciat profesor de drept constituțional⁹ propune o clasificare a drepturilor fundamentale însușită și de către noi.

Astfel, o primă categorie de drepturi fundamentale va cuprinde acele drepturi care au drept obiect ocrotirea persoanei umane și a vieții ei private față de orice amestec din afară. Din această categorie fac parte următoarele drepturi: dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libera circulație, inviolabilitatea domiciliului și reședinței, secretul corespondenței și a celorlalte mijloace de comunicare, libertatea conștiinței, dreptul la informație. Drepturile fundamentale din această primă categorie au o trăsătură comună și anume faptul ca ele pot fi exercitate independent de un raport social, în cadrul căruia alți cetățeni să fie implicați într-o atitudine participativă. Cu alte cuvinte, ele pot fi exercitate în mod individual, motiv pentru care drepturile din prima categorie pot fi grupate sub denumirea de libertăți individuale.

O a doua categorie de drepturi fundamentale are drept obiect asigurarea dezvoltării materiale sau culturale a cetățenilor motiv pentru care acestea sunt cuprinse sub denumirea de drepturi social-economice. Fac parte din această categorie următoarele drepturi: dreptul la muncă, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la grevă dreptul la proprietatea privată, dreptul de moștenire, dreptul la învățătură, dreptul celui vătămat într-un drept al său de o autoritate publică, liberul acces la justiție.

Cea de a treia categorie de drepturi fundamentale are ca obiect exclusiv asigurarea participării cetățenilor la conducerea statului, cum ar fi: dreptul de a alege și de a fi ales în organele reprezentative locale sau naționale, de a vota în cadrul referendumurilor, etc. Datorită specificului, aceste drepturi constituie o categorie distinctă de libertățile individuale și de drepturile social-economice, căreia i s-a dat denumirea de drepturi politice.

A patra categorie de drepturi fundamentale se caracterizează prin faptul că pot fi exercitate de cetățeni, la alegerea lor, atât în vederea participării lor la conducerea de stat, cât și în scopul asigurării dezvoltării lor materiale sau culturale. În această categorie intră următoarele drepturi: libertatea de exprimare, libertatea cultelor, libertatea întrunirilor, dreptul de asociere, dreptul de petiționare. Datorită caracterului complex al obiectului lor, acestor drepturi li s-a dat denumirea de drepturi social-politice.

Aceste drepturi social politice garantează posibilitatea cetățenilor de a acționa fără constrângere în raporturile lor cu alți cetățeni în limitele stabilite de lege. Ceea ce este specific pentru unele din aceste drepturi este faptul că cetățeanul nu le poate exercita de unul singur, cum este cazul drepturilor grupate în categoria libertăți individuale, ci doar în concurs cu alți cetățeni, care în acest mod își exercită propriul lor drept fundamental (spre exemplu, dreptul de asociere). Datorită acestor caracteristici, drepturile din această categorie sunt denumite și libertăți publice.

⁹ T. Drăganu, op.cit., p.154 și 155

În ceea ce privește egalitatea în drepturi, aceasta trebuie considerată o categorie distinctă de drepturi fundamentale cetățenești, examinate până acum, deoarece obiectul ei îl constituie toate drepturile garantate de Constituție și legi, asigurând aplicarea lor în condiții identice pentru toți cetățenii.

1. Libertățile individuale.

- **Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.**

Articolul 22 din Constituție consacră trei drepturi fundamentale cetățenești aflate într-o strânsă legătură. Aceste drepturi sunt dreptul la viață, dreptul la integritate fizică și dreptul la integritate psihică.

Dreptul la viață presupune în primul rând, că nici o persoană să nu poată fi privată de viața sa în mod arbitrar, art.22, alin.(3) interzicând pedeapsa cu moartea. Pedeapsa cu moartea nu constituie doar o încălcare a drepturilor naturale ale omului, însă este în același timp o cruzime ce rareori s-a dovedit dreaptă. Mai mult, ea produce efecte ireparabile, istoria dovedind că de foarte multe ori că ea a fost efectul unor grave erori judiciare și că nu întotdeauna a fost pedepsit ceea ce trebuia astfel pedepsit.¹⁰

Această interdicție este absolută, nefiind admisă nici o excepție.

În ceea ce privește dreptul la integritate fizică și psihică, art.22, alin.(2), prevede că nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman sau degradant. Orice atingere adusă integrității persoanei trebuie sancționată de lege, însă dacă totuși aceasta se impune din considerente sociale, ea se face numai prin lege și în condițiile art.49 (spre exemplu, recoltarea de probe de sânge pentru dovedirea intoxicației alcoolice, vaccinarea pentru combaterea unei epidemii, etc.).

O problemă controversată este aceea de a ști când începe să fie operant și când încetează dreptul la viață și la integritate fizică. Astfel, dacă se pornește de la concepțiile religioase, atunci întreruperile voluntare ale sarcinii nu ar trebui să fie acceptate decât în cazuri extreme (spre exemplu, atunci când viața mamei este în pericol). În sfârșit, dacă dreptul la integritate fizică este prelungit și după moarte, preluarea autorizată în scopuri medicale de organe ale unor persoane decedate ar fi ilegală, la fel ca și utilizarea pentru disecții a cadavrelor.¹¹

Un corolar al dreptului la viață și la integritate fizică și psihică îl constituie și dreptul fundamental prevăzut de art.26, adică dreptul la viața intimă, familială și privată. Textul legii fundamentale obligă autoritățile statului la respectul vieții intime, familiale și private și la ocrotirea împotriva oricăror atingeri din partea oricărui subiect de drept. Astfel, nimeni nu poate să se amestece în viața intimă, familială sau privată a persoanei fără a avea consimțământul acesteia, consimțământ care trebuie să fie liber exprimat. În acest sens:

- judecătorii au obligația de a declara ședința secretă e judecată în procesele în care publicitatea ar afecta viața intimă, familială și privată;
- se consideră atentat la viața intimă a persoanei ascultarea, înregistrarea sau transmiterea imaginilor sau a valorilor unei persoane, fără consimțământul acesteia;
- este interzisă, de asemenea, aducerea la cunoștința publică a aspectelor din viața conjugală a persoanelor.

Alin.2 al aceluiași articol consacră dreptul fiecărei persoane fizice de a dispune de ea însăși, cu condiția de a nu încălca drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri. Potrivit cu această consacrare constituțională¹²:

¹⁰ Constituția României comentată și adnotată, Regia autonomă "Monitorul Oficial", București, 1992, p.53

¹¹ T. Drăganu, op.cit., p.158

¹² Mihai Bădescu, **Drept constituțional și instituții politice**, Editura Lumina Lex, București, 2001, p.199

- numai persoana poate dispune de ființa sa, de integritatea sa fizică și de libertatea sa;
- persoana are dreptul de a dispune de corpul sau;
- în virtutea acestui drept, persoana are dreptul de a participa ca subiect de anchete, investigații, cercetări sociologice, psihologice, medicale, științifice și de a accepta transplantul de organe și țesuturi.

Dreptul persoanei de a dispune de corpul său nu se confundă cu dreptul de sinucidere.

Ca și alte drepturi sau libertăți fundamentale și dreptul persoanei de a dispune de ea însăși comportă anumite limite. Aceste limite privesc:

- examenul sănătății impus pentru angajarea în muncă sau în vederea încheierii căsătoriei;
- examenele medicale pentru combaterea bolilor venerice și a toxicomaniei;
- vaccinările obligatorii.
- **Libera circulație**

Acest drept fundamental, prevăzut de art.25, vizează nu numai posibilitatea de mișcare a cetățeanului român pe întregul teritoriu al statului, fără nici o restricție, dar și alte câteva prerogative care, în sfârșit, au dobândit consistență: libertatea de circulație în străinătate, libertatea de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, libertatea de a emigra, precum și de a reveni în țară.¹³

Cu toate acestea, libera circulație nu poate fi absolută, ea trebuind să se desfășoare conform unor reguli, cu respectarea unor condiții cerute de lege. Exercițarea acestui drept fundamental poate face obiectul unor restricții dacă se cere evitarea unui pericol grav care amenință ordinea constituțională; pentru prevenirea riscului răspândirii unei epidemii, precum și pentru evitarea consecințelor unei calamități naturale.

În ceea ce privește libertatea de circulație în afara țării, Constituția deși o garantează, este evident că statul român nu este în măsura să împiedice restrângerea de către un stat străin a dreptului de circulație pe propriul teritoriu. În astfel de condiții, tot ceea ce statul român poate garanta cetățenilor săi este dreptul la obținerea unui pașaport.

- **Siguranța.**

Acest drept fundamental este numit de către englezi "habeas corpus", ei înțelegând prin această sintagmă garanția oferită de Constituție fiecărui cetățean, conform căreia o dată reținut sau arestat, acesta va fi prezentat fără întârziere unui juriu chemat să se pronunțe fie pentru menținerea învinutului în stare de detenție, fie pentru punerea acestuia în libertate.

Astăzi prin siguranță ca drept fundamental se înțelege garanția dată de Constituție cetățenilor și tuturor persoanelor care se află pe teritoriul statului împotriva oricăror forme abuzive de represiune și în special, împotriva oricăror măsuri arbitrare ale organelor de stat având ca obiect privarea lor de libertate prin arestare sau detenție.¹⁴

Acest drept fundamental este prevăzut în art.23 al Constituției care stipulează:

- (1) – Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.
- (2) – Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzute de lege.
- (3) – Reținerea nu poate depăși 24 de ore.
- (4) – Arestarea se face în temeiul unui mandat emis de magistrat, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului, arestatul se poate plânge judecătorului care este obligat să se pronunțe prin hotărâre motivată. Prelungirea arestării se aprobă numai de instanța de judecată.

¹³ Ion Deleanu, **Instituții și proceduri constituționale**, Editura Servo Sat, Arad, 1999, p.337

¹⁴ T. Drăganu, op.cit., p.159

- (5) – Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea, în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la cunoștință numai în prezenta unui avocat, ales sau numit din oficiu.
- (6) – Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele acestor măsuri au dispărut.
- (7) – Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea sa în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauțiune.
- (8) – Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.
- (9) – Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită decât în condițiile și în temeiul legii;

Siguranța ca drept fundamental se bazează pe câteva principii esențiale ale dreptului, cum ar fi:¹⁵

- principiul legalității incriminărilor și pedepselor;
- principiul independentei justiției;
- garantarea dreptului la apărare;
- interdicția înființării de jurisdicții de excepție: “este interzisă înființarea de instanțe extraordinare” (art.125 din Constituție).
- principiul neretroactivității: “legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale mai favorabile” (art.15 alin.2 din Constituție).
- **Inviolabilitatea domiciliului și a reședinței.**

Acest drept fundamental este reglementat în art.27 al Constituției și garantează indivizilor posibilitatea de a-și folosi nestingheriți locuința, astfel încât nimeni să nu poată pătrunde în domiciliul sau reședința lor fără ca ei să permită acest lucru.

Conform alin.(2) al art.27, există anumite situații când se poate deroga prin lege de la această regulă și anume:

- pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;
- pentru înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;
- pentru apărarea siguranței naționale sau a ordinii publice;
- pentru prevenirea răspândirii unei epidemii.

Având în vedere implicațiile juridice, morale și sociale ale perchezițiilor, Constituția precizează care este autoritatea competentă care le poate ordona, precum și procedura de efectuare. În ceea ce privește autoritatea competentă a le ordona, aceasta este numai magistratul, adică judecătorul sau procurorul.

Se mai specifică și faptul că sunt interzise perchezițiile în timpul nopții, excepție făcând delictul flagrant. Aceasta se explică prin faptul ca o acțiune a autorităților publice, legală desigur, trebuie să se efectueze ziua, o percheziție efectuată noaptea fiind de natură a produce efecte nedorite nu numai pentru persoana în cauză, ci și pentru familia acesteia și eventual și pentru vecini. Motiv pentru care, textul constituțional le interzice. Tratamentul juridic al delictului flagrant este însă diferit, în astfel de situații interesul justiției având prioritate.

- **Secretul corespondenței.**

Prin secretul corespondenței se urmărește să se protejeze posibilitatea fiecărei persoane de a-și comunica prin scris, prin telefon sau prin alte mijloace de comunicare opiniile și gândurile sale, fără ca acestea sa-i fie cunoscute de alții, făcute publice sau cenzurate.

Din prevederile art.28 reiese că sunt obligați să respecte secretul corespondenței atât persoanele fizice și juridice cât și autoritățile publice. Totodată rezultă că nimeni nu poate reține, deschide, citi distruge, da publicității o corespondență ce nu-i este adresată, având obligația de a o restitui destinatarului dacă din întâmplare a intrat în posesia ei. De asemenea, nimeni nu are

¹⁵ T. Drăganu, op.cit, p.160

dreptul de a intercepta o convorbire telefonică sau de a divulga conținutul convorbirii telefonice de care a luat cunoștință întâmplător.¹⁶

Trebuie însă precizat că exercițiul acestui drept poate comporta o restrângere necesară în interesul justiției, sau mai precis în scopul descoperirii infractorilor. Acest drept recunoscut magistraților de a reține, citi și folosi în proces corespondența care vine sau pleacă de la persoanele învinuite de săvârșirea unor infracțiuni, trebuie să fie consacrat de lege, efectuat după o procedură strictă și doar pe baza de ordonanțe scrise, cu respectarea celorlalte drepturi ale persoanei.

- **Libertatea de conștiință.**

Această libertate conferă fiecărei persoane dreptul de a avea orice opinie sau credință ca și cel de a nu avea vreo credință, persoana respectivă neputând fi constrânsă să facă un act potrivit convingerilor sale. O formă a libertății de conștiință o constituie libertatea religioasă. Prin aceasta se înțelege garanția dată de Constituție persoanelor de a nu putea fi constrânse să împărtășească o credință pe care nu o au sau alta decât cea pe care o au.¹⁷

De regulă, concepțiile despre lume sunt fie teiste, fie ateiste. Conștiința omului nu poate și nu trebuie să fie direcționată prin presiuni administrative, ea trebuind să fie rezultatul libertății de a gândi și de a-și exterioriza gândurile.

Referitor la libertatea de conștiință, art.29 al Constituției prevede următoarele:

- (1) – Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngădite sub nici o formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrare convingerilor sale.
- (2) – Libertatea de conștiință este garantată; ea trebuie să se manifeste în spiritul de toleranță și de respect reciproc.
- (6) – Părinții adoptivi sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine.

Alin.(6) al acestui articol reflectă în mod firesc faptul că educația și creșterea copiilor în familie se fac în concordanță cu ideile și concepțiile părinților, filiația fiind prin ea însăși o relație spirituală, părinții având răspunderea morală, socială și adeseori juridică pentru faptele și actele copiilor lor minori.

- **Dreptul la informație**

Dreptul la informație este considerat un drept fundamental întrucât dezvoltarea spirituală a omului precum și exercitarea libertăților consacrate prin Constituție implică și posibilitatea de a avea acces la informații și date referitoare la viața socială, economică, științifică, politică și culturală.

Consacrând în art.31 dreptul la informație, Constituția stabilește și unele obligații în sarcina autorităților statului:

- de a informa corect cetățenii asupra problemelor publice, dar și a celor de ordin personal;
- de a asigura prin serviciile publice de radio și de televiziune dreptul la antenă;
- de a asigura protecția tinerilor și siguranța națională;

Trebuie însă precizat că dreptul la informație se referă numai la informațiile de interes public. De aici se poate trage concluzia că acest drept nu presupune și accesul la informații cu caracter secret, nici obligația pentru autoritățile statului de a oferi astfel de informații.

2. **Drepturi social-economice.**

- **Dreptul la muncă.**

Articolul 38 din Constituție consacră un drept fundamental cetățenesc în temeiul căruia fiecărui cetățean i se asigură posibilitatea de a-și alege profesia și locul de muncă, precum și de a

¹⁶ Constituția României comentată și adnotată, p.72

¹⁷ T. Drăganu, op.cit., p.162

desfășura, potrivit pregătirii și capacității sale, în condiții corespunzătoare de securitate și igienă, o activitate în domeniul economic, administrativ, social sau cultural remunerată echitabil.¹⁸

Consacrând libertatea alegerii profesiei și a locului de muncă, Constituția exclude munca forțată. Potrivit art.39, nu constituie însă muncă forțată:

- serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu prestează serviciul militar obligatoriu din motive religioase;
- munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;
- prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale stabilite de lege

Dreptul la muncă presupune și obligația statului de a lua măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent (art.43).

Totodată, dreptul la muncă implică și obligația pentru stat de a legifera și de a aplica măsuri prin care să se asigure securitatea și igiena muncii, repaosul săptămânal, concediul de maternitate plătit, ajutorul de șomaj, dreptul la pensie, etc.

Art.38 alin. (5) consacră dreptul la negocieri colective și caracterul obligatoriu al convențiilor colective, fapt ce reflectă rolul tot mai important ce le revine sindicatelor în lumea modernă.

- **Dreptul la ocrotirea sănătății**

Constituția asigură fiecărei persoane, independent de calitatea de angajat, dreptul la ocrotirea sănătății (art.33 alin.1).

Acest drept fundamental ține seama de standardele actuale de viață, prin conținutul sau asigurând indivizilor păstrarea și dezvoltarea calităților lor fizice și mentale, care să le îngăduie o cât mai eficientă participare la viața economică socială politică și culturală.

Totodată, art.33 impune și unele obligații ferme în sarcina statului, aceste trebuind să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice (alin2).

Impunându-se obligații pentru autoritățile statului, este firesc să se impună autorității legislative misiunea de a reglementa unele domenii cum ar fi: asistența medicală, asigurările sociale precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale. Tot legea urmează să reglementeze controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale.

- **Dreptul la grevă**

Prin grevă se înțelege încetarea colectivă și voluntară a muncii de către salariați, fiind o măsură de presiune economică temporară folosită în scopul îmbunătățirii condițiilor de muncă și de viață a acestora.

Exercitarea dreptului la grevă intervine atunci când celelalte mijloace de rezolvare a conflictului de muncă nu au dat rezultate, fiind astfel ultima soluție, prin care patronatul poate fi convins să satisfacă revendicările salariaților. Succesul grevei depinde de înțelegerea prealabilă a muncitorilor de a înceta lucrul pe o anumită perioadă de timp și totodată de posibilitățile lor materiale de a o continua.

Legea nr.168/1999 privind soluționarea conflictelor de muncă prevede următoarele:

- greva constituie o încetare colectivă și voluntară a lucrului într-o unitate și poate fi declarată pe toată durata desfășurării conflictelor de interese;
- greva poate fi declarată numai dacă, în prealabil, au fost epuizate posibilitățile de soluționare a conflictului de interese prin procedurile prevăzute de lege și dacă momentul declanșării a fost adus la cunoștință conducerii unității de către organizatori cu 48 de ore înainte;
- hotărârea de a declara greva se ia de către organizațiile sindicale reprezentative participante la conflictul de interese, cu acordul a cel puțin jumătate din numărul membrilor sindicatelor respective;

¹⁸ T. Drăganu, op.cit., p.163

- grevele pot fi de avertisment, propriu-zise și de solidaritate. Greva de avertisment nu poate avea o durată mai mare de două ore, dacă se face cu încetarea lucrului și trebuie, în toate cazurile, să precedă cu cel puțin 5 zile greva propriu-zisă. Greva de solidaritate poate fi declarată în vederea susținerii revendicărilor formulate de salariații din alte unități. Aceasta nu poate avea o durată mai mare de o zi și trebuie anunțată în scris conducerii unității cu cel puțin 48 de ore înainte de încetarea lucrului;
 - sindicatele reprezentative sau după caz, reprezentanții aleși ai salariaților sunt responsabile de organizarea grevelor și îi reprezintă pe greviști pe toată durata grevei, în relațiile cu unitatea, inclusiv în fața instanțelor judecătorești, în cazurile în care se solicită suspendarea sau încetarea grevei;
 - în situația în care după declanșarea grevei, jumătate din numărul salariaților care au hotărât declanșarea grevei renunță la grevă, aceasta încetează.
- În legătură cu organizarea și desfășurarea grevelor, legea stabilește următoarele reguli:
- participarea la grevă este liberă, nimeni nu poate fi constrâns să participe sau să refuze să participe la grevă;
 - pe durata grevei, conducerea unității nu poate fi împiedicată să își desfășoare activitatea de către salariații aflați în grevă sau de organizatorii acesteia; conducerea unității nu poate încadra salariați care să îi înlocuiască pe cei aflați în grevă;
 - pe durata grevei organizatorii sunt obligați să protejeze bunurile unității și să asigure funcționarea continuă a utilajelor și a instalațiilor a căror oprire ar putea constitui un pericol pentru viața și pentru sănătatea oamenilor;
 - pe durata grevei, salariații își mențin toate drepturile ce decurg din contractul individual de muncă, cu excepția drepturilor salariale.

Dreptul la grevă este reglementat de art.40 al Constituției iar în spiritul acestui articol pot fi aduse două categorii de limitări exercitării dreptului la grevă.

O primă categorie de limitări privește scopul grevei, el nu poate fi decât apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților. În consecință sunt interzise grevele care au un caracter politic.

Cea de a doua categorie de limitări este determinată de considerente legate de necesitatea menținerii ordinii publice precum și de garantarea asigurării serviciilor esențiale pentru societate. De multe ori se consideră că greva funcționarilor publici este ilicită pentru că ea vine în contradicție cu noțiunea de serviciu public și mai ales cu principiul continuității serviciilor publice.

În legătură cu aceasta, Legea nr.168/1999 stabilește că nu pot declara grevă: procurorii, judecătorii, personalul Ministerului Apărării Naționale, Ministerului de Interne și a unităților din subordinea acestor ministere, personalul Serviciului Român de Informații, al Serviciului de Informații Externe, al Serviciului de Telecomunicații Speciale, personalul militar încadrat în Ministerul Justiției, precum și cel din unitățile din subordinea acestuia; personalul din transporturile aeriene, navale, terestre de orice fel nu pot declara greve din momentul plecării în misiune și până la terminarea acesteia.

De asemenea, în unitățile sanitare și de asistență socială, de telecomunicații, ale radioului și televiziunii publice, în unitățile de transporturi pe căile ferate, în unitățile care asigură transportul în comun și salubritatea localităților, precum și aprovizionarea populației cu gaze, energie electrică, căldură și apă, greva este permisă cu condiția ca organizatorii și conducătorii grevei să asigure serviciile esențiale, dar nu mai puțin de o treime din activitatea normală, cu satisfacerea necesităților minime de viață ale comunităților locale.

- **Dreptul de proprietate privată.**

În sistemul nostru de drept, proprietatea este publică sau privată.

Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale. Bunurile proprietate publică sunt inalienabile. Rezultă că ele sunt scoase din circuitul civil, neputând fi

înstrăinate. În condițiile legii, ele pot fi date în administrare regiilor autonome ori instituțiilor publice sau pot fi concesionate ori închiriate (art.135, alin.5).

Referitor la proprietatea privată art.135 alin.(6) prevede că ea este inviolabilă, adică un bun dobândit în mod legal face parte definitiv din patrimoniul proprietarului, o lege ulterioară putând cel mult să modifice condițiile în care acesta își exercită dreptul, dar nu să-i afecteze însăși substanța.¹⁹

Proprietatea privată poate avea ca obiect orice bun, bineînțeles cu excluderea celor ce nu pot fi decât în proprietate publică. Astfel, nu pot forma obiectul dreptului de proprietate privată următoarele bunuri: bogățiile de orice natură ale subsolului, căile de comunicație, spațiul aerian, apele cu potențial energetic valorificabil și acelea ce pot fi folosite în interes public, plajele, marea teritorială, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, precum și alte bunuri stabilite de lege.

În opoziție cu proprietatea publică, proprietatea privată nu este exclusivă. Ea poate să aparțină oricărui subiect de drept – cetățenilor, organizațiilor sociale, cu condiția să fie persoane juridice, deoarece doar în această calitate pot fi tutelare de patrimoniu (societăți comerciale, fundații, etc.) statului, comunei, orașului sau județului, cetățenilor străini și apatrizilor (cu excepția dreptului de proprietate asupra pământului).²⁰

Exercițiul dreptului de proprietate privată este supus potrivit Constituției la două limitări principale, după cum stipulează art.41:

- pentru lucrări de interes general, autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte forme imputabile autorității;
- dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

Constituția stabilește două garanții principale care au menirea să ocrotească dreptul de proprietate privată. Astfel art.41 prevede că:

- nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire;
 - averea dobândită licit nu poate fi confiscată, iar caracterul licit al dobândirii se prezumă.
- **Dreptul la moștenire.**

Conform art.42 al Constituției, dreptul la moștenire este garantat. Acest drept este urmarea firească a dreptului de proprietate privată deoarece prin acest drept se asigură continuarea calității de proprietar de către succesorii fostului proprietar decedat.

- **Dreptul la învățătură.**

Potrivit art.32 din Legea fundamentală dreptul la învățătură este asigurat prin obligația statului de a organiza învățământul general obligatoriu, învățământul liceal și cel profesional, învățământul superior și alte forme de instrucție și de perfecționare. Deci, fiecare cetățean are posibilitatea să își aleagă așezământul școlar sau profesional la care înțelege să se instruiască.

Constituția stabilește principiul conform căruia învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. De la acest principiu, Constituția admite două excepții:

- în condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională;
- persoanele aparținând minorităților naționale au dreptul de a învăța limba lor maternă și de a putea fi instruite în această limbă, urmând ca legea să stabilească modalitățile de exercitare a acestui drept,

Conform Constituției, învățământul de toate gradele poate fi de stat sau particular.

¹⁹ T. Drăganu, op.cit., p.167

²⁰ Constituția României comentata și adnotata, p.103

Dacă referitor la învățământul particular, Constituția prevede doar că acesta se organizează și se desfășoară în condițiile legii, pentru învățământul de stat ea a consacrat unele reguli specifice, după cum urmează:

- învățământul de stat este gratuit, potrivit legii, adică în cadrul acestei forme de învățământ nu pot fi percepute taxe de examene și nici taxe de frecvență;
- în școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege. Însă, în cadrul acestei reguli, noțiunea de școală cuprinde doar învățământul general și preuniversitar, aceasta deoarece în țara noastră nu există tradiția organizării învățământului religios în instituțiile de învățământ superior.

Conform alin. (6) al art.32, autonomia universitară este garantată, adică fiecare instituție de învățământ superior are libertatea de a-și alege propria conducere, de a-și stabili programele de învățământ și de a hotărî în mod independent asupra modului de folosire a resurselor ei financiare.

Prevederile constituționale și-au găsit o amplă dezvoltare în Legea învățământului (nr.84/1995). Potrivit acesteia:

- în România învățământul constituie o prioritate națională;
- învățământul urmărește realizarea idealului educațional (ce constă în dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și creative) întemeiat pe tradițiile umaniste, pe valorile democrației și pe aspirațiile societății românești;
- dreptul la învățătură se fundamentează pe dreptul egal de acces la toate nivelurile și formele de învățământ „indiferent de condiția socială și materială de sex, religie, naționalitate, apartenență politică și religioasă”;
- sistemul național de învățământ include mai multe trepte de formare educațională și anume: învățământul liceal, postliceal și învățământul superior;
- învățământul special organizat pentru preșcolarii și elevii având anumite deficiențe se organizează în unități de învățământ special, în grupe și clase speciale din unități preșcolare și școlare obișnuite, sau în unități de învățământ obișnuite, inclusiv în unități cu predare în limbile minorităților naționale;
- învățământul nu se subordonează scopurilor și doctrinelor promovate de partide sau alte formațiuni politice;
- de asemenea, legea învățământului interzice în spațiile destinate procesului de învățământ și cercetare, activitățile care încalcă normele generale de moralitate.
- **Liberul acces la justiție.**

Liberul acces la justiție deși nu este reglementat de Constituție în capitolul “Drepturile și libertățile fundamentale”, totuși trebuie considerat a fi un drept fundamental deoarece el se analizează ca o facultate de voință garantată indivizilor de Legea fundamentală, facultate căreia îi corespunde obligația pentru stat de a desfășura o activitate jurisdicțională.²¹

Articolul 21 al Constituției prevede:

- (1) – orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime;
- (2) – nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.
- **Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică.**

Constituția din 1991, condiționează exercitarea acestui drept prevăzut de art.38 de următoarele cerințe:

- a) Trebuie să se facă dovada vătămării unui drept subiectiv al unei persoane.
- b) Vătămarea dreptului subiectiv trebuie să fie cauzată de o autoritate publică, în sensul acestui articol prin autoritate publică înțelegându-se oricare dintre organele statului.

²¹ T. Drăganu, op.cit., p.171

- c) Vătămarea dreptului subiectiv să se fi produs printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri.

Textul nu se referă la actele administrative emise numai de către autoritățile administrative, ci la toate actele administrative emise de autoritățile publice, fără deosebire de natura lor judiciară.

Articolul 48 stipulează și pretențiile pe care le poate formula cetățeanul, acestea fiind: recunoașterea dreptului pretins, anularea actului, repararea pagubei.

3. Drepturile politice.

În această categorie sunt incluse acele drepturi ale cetățenilor români care au ca obiect exclusiv participarea cetățenilor români la conducerea statului.²² Ea include următoarele drepturi:²³

- dreptul de a vota reprezentanți în Parlament;
- dreptul de a-l vota pe Președintele Republicii;
- dreptul de a iniția, împreună cu numărul de cetățeni cu drept de vot prevăzut de art.73 al Constituției și în condițiile acolo stabilite, adoptarea, modificarea sau abrogarea unei legi ordinare sau organice;
- dreptul de a iniția, împreună cu numărul de cetățeni cu drept de vot prevăzut de art.146 al Constituției și în condițiile acolo stabilite, revizuirea Constituției;
- dreptul de a vota reprezentanții în consiliile locale și județene;
- dreptul de a vota primari în comune și orașe;
- dreptul de a fi ales deputat sau senator, președinte al țării, membru în consiliile locale sau primar în comune și orașe.

Articolul 34 al Constituției prevede că cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv. Nu au drept de vot debili sau alienații mintal, puși sub interdicție și nici persoanele condamnate, prin hotărâre judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

La fel ca și dreptul de vot, dreptul de a fi ales aparține numai cetățenilor români. Dacă pentru dreptul de vot limita minimă de vârstă este de 18 ani, pentru a fi ales, această vârstă este sensibil mai ridicată. Acest fapt se explică prin importanța unor demnități publice și prin responsabilitatea care le revine celor desemnați să guverneze, responsabilitate care cere un suport de credibilitate și în experiența practică și în maturitatea candidaților. În acest sens, art.35 din Constituție stabilește două limite minime de vârstă, după cum urmează:

- vârsta de 23 de ani împliniți, până la ziua alegerilor inclusiv, pentru candidații ce vor să fie aleși în Camera Deputaților sau în organele locale;
- vârsta de cel puțin 35 de ani pentru candidații ce vor să fie aleși în Senat sau în funcția de Președinte al României.

4. Drepturi social-politice

- Libertatea de exprimare

Libertatea de exprimare prevăzută de art.30 al Constituției reprezintă posibilitatea persoanei fizice de a-și exprima prin viu grai, prin scris, prin imagini, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public gândurile, opiniile, credințele religioase și creațiile spirituale de orice fel.

Mijlocul cel mai des folosit pentru îngădirea libertății de exprimare a fost și este cenzura, fapt pentru care conform alin.2 cenzura de orice fel este interzisă. De asemenea, prin alin, (4) este interzisă suprimarea publicațiilor.

²² I. Muraru, op.cit., p.226

²³ Ibidem, p.174

Libertatea de exprimare are un conținut complex care cuprinde atât un aspect spiritual cât și un aspect material, acest lucru implicând și libertatea de a înființa publicații.

Pentru garantarea libertății de exprimare, legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării. Impunerea transparenței financiare nu face decât să întărească exercițiul efectiv al acestei libertăți, în fond cerându-se să fie cunoscuți de public conducătorii reali ai întreprinderilor de presă, condițiile finanțării ziarelor, tranzacțiile financiare ale căror obiect pot fi.

Libertatea de exprimare nu este însă absolută, ea fiind supusă anumitor limite. Astfel, dispozițiile constituționale interzic acele exprimări care urmăresc prejudicierea demnității, onoarei, vieții particulare a persoanei și dreptul sau la propria imagine; defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial; manifestări obscene, contrare bunelor moravuri. Din aceasta rezultă ideea de ocrotire a unor importante valori umane, statale, publice.²⁴

Textul constituțional stabilește că răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștință publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. În ceea ce privește ordinea în care se răspunde, ea este cea stabilită prin textul constituțional.

Referitor la răspunderea pentru delictele de presă, aceasta va fi stabilită prin lege. Constituția nu putea stabili detalii, răspunderea penală pentru săvârșirea unui delict având caracter eminamente personal.

- **Libertatea cultelor**

Alături de libertatea de conștiință, Constituția prin art.29, alin.(3), (4), (5) garantează și libertatea cultului religios

În ceea ce privește cultele religioase, trebuie observat că termenul cult are două accepțiuni. Conform primei accepțiuni, prin cult se înțelege o asociație, o organizație religioasă, iar conform celei de-a doua ritualul practicat. În ambele accepțiuni, însă, cultul religios înseamnă exteriorizarea unei credințe religioase atât prin unirea celor de aceeași credință într-o asociație religioasă (biserica, cult), cât și prin ritualurile cerute de acea credință religioasă, cum ar fi procesiunile, adunările religioase etc.²⁵

Față de credința religioasă care constituie un element psihic, intern, cultul religios reprezintă o exteriorizare a ideilor religioase.

Reglementarea libertății cultelor poate avea loc în parametrii mai multor sisteme, dintre care principalele sunt următoarele:²⁶

- a) Regimul teocratic, conform căruia biserica deține supremația în raport cu puterea de stat laică. Aceasta a fost mult timp poziția dominantă pe care și-a arogat-o biserica romano-catolică.
- b) Regimul cesaro-papal, în cadrul căruia seful politic laic este în același timp și seful bisericii. Acest regim este specific raporturilor dintre Coroana britanică și biserica anglicană.
- c) Regimul concordatelor, potrivit căruia relațiile dintre stat și biserică sunt reglementate pe calea unei convenții (concordat) intervenită între cele două părți. Astfel de concordate sunt întâlnite între biserica romano-catolică și diferite state

²⁴ I. Muraru, op.cit., p.231 și232

²⁵ Ioan Muraru, **Protectia constituționala a libertăților de opinie**, Editura Lumina Lex, Bucuresti, 1999, p.56

²⁶ T. Drăganu, op.cit., p.183

- d) Regimul separației bisericii de stat, potrivit căruia statul are obligația de a se abține de la orice amestec în organizarea și funcționarea cultelor, după cum și acestora le este interzis orice amestec în treburile statului.

În ceea ce privește Constituția României, în art.29 alin.(5) este prevăzută autonomia cultelor religioase față de stat și faptul că acestea se bucură de sprijinul statului, prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și orfelinat.

Constituția impune totodată și cultivarea unui climat de toleranță și de respect reciproc între credincioșii aparținând diferitelor culte religioase, ca și între credincioși și necredincioși.

Pentru asigurarea liniștii și păcii între cultele religioase, prin alin. (4) Constituția interzice, în relațiile dintre culte, orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbit religioasă.

- **Libertatea întrunirilor**

Libertatea întrunirilor reprezintă un drept fundamental care constă în posibilitatea pe care o au oamenii de a se întruni în reuniuni publice sau private în scopul de a-și exprima opiniile, gândurile, credințele.

Această libertate poate fi concretizată prin mai multe forme și mijloace, cum ar fi: mitingurile demonstrațiile, procesiunile .

Orice întrunire, în sensul legii, presupune o legătură cât de firavă între participanți, o intenție comună și totodată un minimum de organizare. Aceste trăsături prezintă importanță din punct de vedere juridic atunci când se pun probleme de autorizare prealabilă, de desfășurare sau de răspundere. Aceste trăsături deosebesc întrunirile de grupările sau aglomerările întâmplătoare de persoane.²⁷

Articolul 36 al Constituției consacră trei reguli în legătură cu întrunirile și anume: libertatea întrunirilor, caracterul pașnic al întrunirilor și interzicerea la întruniri a oricărui fel de arme.

Cadrul juridic legal prin care se exercită libertatea cetățenilor de a-și exprima opiniile în cadrul unor adunări publice îl reprezintă Legea nr.60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice.

Potrivit acestei legi:

- libertatea cetățenilor de a-și exprima opiniile politice, sociale sau de altă natură, de a organiza mitinguri, demonstrații manifestații, procesiuni și orice alte întruniri și de a participa la acestea este garantată de lege;
- asemenea activități se pot realiza numai pașnic și fără nici un fel de arme, în piețe, pe căile publice ori în alte locuri în aer liber, numai, după declararea prealabilă;
- adunările publice trebuie să se desfășoare în mod pașnic și civilizată, cu protecția participanților și a mediului ambiant, fără să se stânjenească folosirea normală a drumurilor publice, a transportului în comun, funcționarea instituțiilor publice și private, a celor de învățământ, cultură și sănătate, a unităților economice ori să degeneze în acțiuni turbulente de natură a pune în primejdie ordinea și liniștea publică, siguranța persoanelor, integritatea corporală, viața sau bunurilor acestora ori ale domeniului public;
- sunt interzise adunările publice prin care se urmărește: propagarea ideilor totalitare, de natură fascistă, comunistă, rasistă, șovină sau ale oricăror organizații terorist-diversioniste; organizarea unei lovituri de stat sau altei acțiuni contrare siguranței naționale; încălcarea ordinii, siguranței sau moralității publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor ori punerea în pericol a sănătății acestora.

- **Dreptul de asociere**

Dreptul de asociere prevăzut de art.37 nu trebuie confundat cu libertatea de întrunire, aceasta deoarece spre deosebire de întruniri, care sunt adunări cu caracter ocazional de persoane între care nu se creează legături juridice cu caracter permanent, asociațiile sunt grupări cu

²⁷ Constituția României comentată și adnotată, p.91

caracter durabil, constituite în vederea realizării unui scop permanent și care funcționează conform anumitor reguli acceptate de membrii lor.²⁸

Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate și în alte forme de asociere.

Partidele politice contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor, respectând suveranitatea națională, integritatea teritorială, ordinea de drept și principiile democratice. În consecință, partidele – sau celelalte organizații care, prin scopurile ori activitatea lor, sunt contrare pluralismului politic, principiilor statului de drept ori suveranității, integrității sau independenței României sunt neconstituționale.²⁹

Constituția prevede că nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică. Aceasta deoarece serviciile publice nu au voie să facă nici o diferențiere între cei cărora le furnizează prestații, pe motive politice. În fine aceeași Constituție stabilește că asociațiile cu caracter secret sunt interzise, urmărindu-se astfel protejarea valorilor democratice față de unele forțe obscure care ar dori să atenteze la ele.

- **Dreptul de petiționare**

Dreptul de petiționare a fost reglementat ca drept fundamental în art.47 al Constituției. Acest drept garantează cetățenilor posibilitatea de a se adresa cu petiții autorităților statului, acestea având obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii:

Petițiile adresate autorităților statului se fac doar în numele petiționarilor sau în numele colectivelor pe care le reprezintă. De aici și consecința că orice petiție trebuie semnată și deci trebuie să conțină datele de identitate ale petiționarului.

Din punct de vedere juridic, petițiile pot îmbrăca cel puțin patru forme și anume: cereri, reclamații, sesizări și propuneri.

Reglementarea dată de Constituție are un caracter deosebit de larg. Aceasta se exprimă prin faptul că petițiile cetățenilor privesc nu numai valorificarea unor drepturi, ci și a unor simple interese personale. Prin urmare, chiar dacă un interes personal, nefiind ocrotit prin posibilitatea sancționată de lege de a cere unui terț îndeplinirea unei acțiuni sau o abstențiune, nu constituie un drept subiectiv, el poate fi totuși apărat prin intermediul dreptului de petiționare.

Pe de altă parte, caracterul extins al reglementării constituționale își găsește expresie și în faptul că, petițiile pot avea ca obiect nu numai drepturi și interese personale, ci și drepturi și interese colective.

Scutirea de taxă pentru exercitarea dreptului de petiționare consacrată de alin. (3) asigură acestui drept posibilitatea realizării sale depline.

5. Egalitatea în drepturi

Egalitatea, așa cum este definită de Constituție constituie o garanție pentru toate drepturile subiective, fie ele prevăzute de Legea fundamentală, fie de legi sau alte acte normative.³⁰

Articolul 16 al Constituției prevede în alin. (1) că toți cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări. Același articol stabilește că nimeni nu este mai presus de lege (alin.2).

Această egalitate include toate domeniile în care persoana își poate desfășura activitatea, indiferent dacă ele vizează viața socială, economică, juridică, politică sau culturală. În aceste domenii, nici prin legi sau alte acte normative, nici prin acte de aplicare a normelor juridice, nu este admisă vreo discriminare între cetățeni, care în condiții identice trebuie tratați în mod identic.

²⁸ T. Drăganu, op.cit., p.184

²⁹ I. Deleanu, op.cit., p.365

³⁰ T. Drăganu, op.cit., p.185

Articolul 4 alin.2 din Constituție stabilește că România este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi, fără deosebire de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de apartenență politică, de avere sau de origine socială.

Constituția cuprinde pe lângă această formulare generală și câteva aplicații particulare ale principiului egalității în drepturi.

O primă aplicație particulară o constituie situația creată de art.59 alin.(2), acesta oferind minorităților naționale posibilitatea de a se afirma pe plan politic. Conform acestui articol, organizațiile cetățenilor aparținând minorităților naționale, care nu întrunesc în alegeri numărul de voturi pentru a fi reprezentate în Parlament, au dreptul la câte un loc de deputat, în condițiile legii electorale. Cetățenii unei minorități naționale pot fi reprezentați numai de o singură organizație.

Cea de a doua aplicație particulară se referă la poziția în stat și societate a femeii. Datorită constituției sale biologice și a rolului pe care îl are în societate, femeia, pentru a fi pusă într-o situație de egalitate cu bărbatul nu este suficient să se bucure de aceleași drepturi ca acesta, fiind necesar să i se dea din anumite puncte de vedere o ocrotire specială: concedii de maternitate, un regim special de muncă pentru femeile gravide, etc. Constituția mai prevede că la muncă egală, femeile au salariu egal cu bărbații.

O altă aplicație particulară privește copiii și tinerii datorită interesului special pe care îl are statul pentru formarea morală, intelectuală și profesională a acestora precum și datorită nevoii de a ocroti interesele copiilor și tinerilor. Articolul 45 al Constituției stabilește obligația pentru stat de a acorda alocații pentru copii și pentru îngrijirea copilului bolnav. Totodată este interzisă exploatarea minorilor și folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața sau dezvoltarea normală. Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

O ultimă aplicație particulară a principiului egalității se referă la ocrotirea persoanelor handicapate. Astfel, art.46 al Constituției stipulează obligația statului de a asigura realizarea unei politici naționale de prevenire, de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială a handicapatilor, cu respectarea drepturilor și îndatoririlor care le revin părinților și tutorilor. Statul mai are și obligația de a acorda alocații de stat și ajutoare pentru îngrijirea copilului handicapat (art.45 alin.2).

6. Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor.

Corelativ cu drepturile fundamentale, cetățenii au și niște îndatoriri fundamentale. Existența acestor îndatoriri se impune deoarece este de neconceput ca membrii unei colectivități umane să nu aibă alături de drepturi și anumite îndatoriri, anumite obligații față de societatea în care trăiesc. Îndatoririle fundamentale mobilizează oamenii la realizarea scopurilor societății, constituind în același timp garanția, printre alte garanții, că drepturile fundamentale se pot realiza efectiv.³¹

Îndatoririle fundamentale sunt esențiale pentru stat, în aceeași măsură în care drepturile și libertățile sunt esențiale pentru cetățeni.

Statul ar fi redus la o abstracție, la o formă fără fond dacă nu i se oferă instrumentele conservării și dezvoltării sale. Ori aceste instrumente i le oferă în parte cetățenii săi prin asumarea conștientă și îndeplinirea de către aceștia a îndatoririlor fundamentale.³²

Îndatoririle fundamentale ale cetățenilor sunt acele obligații ale cetățenilor, considerate esențiale de către popor pentru realizarea intereselor generale, înscrise în

³¹ I.Muraru, op.cit., p.168,169

³² C.Ionescu, op.cit.,p.169

Constituție și asigurate în realizarea lor prin convingere sau la nevoie prin forța de constrângere a statului.³³

Conform Constituției, o primă îndatorire fundamentală a cetățenilor o constituie **fidelitatea față de țară**, consacrată de art.50, Acesta prevede următoarele:

- (1) – Fidelitatea față de țară este sacră.
- (2) – Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință, a obligațiilor ce le revin și în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege.

Fidelitatea față de țară reprezintă mai mult decât o îndatorire pur juridică, ea având și un profund sens moral, al devotamentului față de țară, cât și politic, al subordonării diferitelor opțiuni politice ale cetățenilor față de interesul național.

În mod deosebit, fidelitatea față de România privește pe acei cetățeni cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și pe militari, aceasta deoarece într-un mod sau altul funcția îndeplinită presupune drepturi și obligații în regim de putere, care la nevoie se aduc la îndeplinire prin forța de constrângere a statului.

Conform art.51 al Constituției, o altă îndatorire fundamentală o constituie **respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor**.

Deoarece a fost votată de o Adunare reprezentativă anume aleasă în scopul adoptării ei și a fost aprobată apoi prin referendum, Constituția beneficiază de supremație juridică față de legile organice și ordinare.

Obligația respectării legii este esențială pentru definirea statului de drept și totodată reprezintă principala garanție a respectării drepturilor și libertăților cetățenilor și a unei bune funcționări a autorităților publice.

Fără securitatea juridică pe care legea o asigură raporturilor sociale încheiate cu respectarea ei, incertitudinea drepturilor și a obligațiilor corelative ar face imposibilă însăși viața în comun, dreptul subiectiv ar fi o simplă iluzie, iar obligația corespunzătoare, devenind pur facultativă, o fățarnicie.³⁴

Apărarea țării reglementată de art.52 din Constituție reprezintă o îndatorire fundamentală a cetățenilor. Conform acestui articol:

- (1) – Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.
- (2) – Serviciul militar este obligatoriu pentru bărbații, cetățeni români, care au împlinit vârsta de 20 de ani, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.
- (3) – Pentru pregătirea în cadrul serviciului militar activ, cetățenii pot fi încorporați până la vârsta de 35 de ani.

Apărarea țării este un drept, ca expresie juridică a dragostei față de România, însă reprezintă și o obligație. În acest din urmă sens, ea se referă la obligativitatea serviciului militar, ce revine bărbaților, cetățenilor români, care au împlinit vârsta de 20 de ani. Pentru pregătirea în cadrul serviciului militar aceștia pot fi încorporați până la vârsta de 35 de ani.

Îndeplinirea serviciului militar reprezintă o obligație având în vedere statutul constituțional al armatei, așa cum este el definit de art.117, alin.(1) din Constituție. Acest statut fiind imperativ, întrucât privește subordonarea armatei exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității statului, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale, asigurarea realizării sale, prin prestarea serviciului militar, nu poate fi decât obligatorie.

Bineînțeles că această obligativitate nu-i poate privi pe cei care, în mod obiectiv, nu pot presta serviciul militar. În ceea ce-i privește pe cei care din motive religioase rezultate din

³³ I.Muraru, op.cit., p.169

³⁴ Constituția României comentată și adnotată, p.124

specificul cultului nu-l pot presta, aceștia vor presta serviciul militar alternativ, adică o altă activitate în locul serviciului militar obișnuit.

O altă îndatorire fundamentală o constituie și **contribuțiile financiare**. Articolul 53 al Constituției stipulează următoarele:

- (1) – Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.
- (2) – Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.
- (3) – Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale.

Cheltuielile publice interesează atât comunitatea națională în întregul său dacă se referă la cheltuielile statului, cât și comunitățile teritoriale – dacă se referă la cheltuielile administrației publice locale. De aceea, contribuția cetățeanului la suportarea acestor cheltuieli reprezintă o obligație constituțională.³⁵

Prevăzând această obligație, Constituția a stabilit și limitele sale, acestea reprezentând garanții constituționale ale averii cetățenilor. Aceste limite sunt următoarele:

- contribuția cetățenilor la cheltuielile publice poate consta numai din plata impozitelor și a taxelor, iar acestea se pot stabili doar prin lege sau în condițiile legii, orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite în condiții excepționale, prin lege;
- sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale, adică să fie subordonat unui principiu de echitate, pentru a nu deforma egalitatea de șanse, ceea ce exclude orice privilegiu ori discriminare, precum și unui principiu de justiție socială, ceea ce corespunde caracterului social al statului, ținând seama de necesitatea de protecție a păturilor sociale cele mai dezavantajate.

Referindu-se nemijlocit la cetățeni, textul constituțional are în vedere și subiecte colective de drept: societăți comerciale, regii autonome, alte persoane juridice.

În fine, art.54 din Constituție precizează că cetățenii români și străinii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți.

Consacrând acest articol, Constituția României a stabilit două principii ale regimului juridic al exercitării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor: **buna credință și respectul drepturilor altuia**.

Exercitarea cu bună-credință a drepturilor este opusă atât abuzului de drept cât și fraudei la lege.

Abuzul de drept vizează, de fapt, exercițiul unui anumit drept într-o formă aparent legală, dar prin modul în care este exercitat, aduce prejudicii drepturilor și intereselor legitime ale altor cetățeni sau interesului general.³⁶

Frauda la lege reprezintă eludarea intenționată a dispoziției unei norme juridice, de obicei prohibitivă, prin folosirea dispoziției unei alte norme juridice, situație în care subiectul de drept înfăptuiește un act nu pentru a obține efectele firești ci cu intenția de a obține pe cale indirectă efecte interzise de o altă normă juridică, ori a face inaplicabile efectele unei norme imperative, prin folosirea unei alte norme juridice cu caracter imperativ.

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

1. *Clasificați drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului.*
2. *Care sunt argumentele interzicerii pedepsei cu moartea?*
3. *Specificați cum este ocrotit dreptul la viața intimă, familială și privată.*

³⁵ Constituția României comentată și adnotată, p.126

³⁶ M.Bădescu, op.cit. p.226

4. *Precizați care sunt limitele dreptului persoanei de a dispune de ea însăși.*
5. *Care sunt restricțiile care pot fi aduse dreptului la libera circulație?*
6. *Definiți siguranța ca drept fundamental și arătați care sunt prevederile constituționale referitoare la acesta.*
7. *Care este regula referitoare la inviolabilitatea domiciliului și a reședinței și care sunt excepțiile de la această regulă?*
8. *Precizați care sunt prevederile constituționale referitoare la secretul corespondenței și în ce situație exercițiul acestui drept poate comporta o restrângere.*
9. *Definiți libertatea de conștiință.*
10. *Specificați care sunt obligațiile autorităților statului referitoare la dreptul la informație.*
11. *Ce activități nu constituie muncă forțată?*
12. *Definiția grevei. Clasificarea grevelor.*
13. *Care sunt regulile referitoare la organizarea și desfășurarea grevelor?*
14. *Precizați care sunt cele două categorii de limitări aduse dreptului la grevă?*
15. *Ce categorii de persoane nu pot declara greve?*
16. *Care sunt bunurile care nu pot forma obiectul dreptului de proprietate privată?*
17. *Specificați ce limitări pot fi aduse exercițiului dreptului de proprietate privată.*
18. *Cum ocrotește Constituția dreptul de proprietate privată?*
19. *Care sunt excepțiile de la regula conform căreia învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română?*
20. *Specificați regulile specifice prevăzute de Constituție pentru învățământul de stat.*
21. *Ce cerințe trebuie îndeplinite pentru exercitarea dreptului unei persoane vătămate de o autoritate publică?*
22. *Enumerați drepturile politice ale cetățenilor.*
23. *Care sunt limitele libertății de exprimare?*
24. *Definiți noțiunea de cult religios.*
25. *Care sunt prevederile legislative referitoare la libertatea întrunirilor?*
26. *Prin ce se deosebește dreptul de asociere de libertatea întrunirilor?*
27. *Ce categorii de persoane nu pot face parte din partide politice?*
28. *Definiți egalitatea în drepturi și precizați care sunt aplicațiile particulare ale principiului egalității în drepturi.*
29. *Ce înțelegeți prin îndatoriri fundamentale ale cetățeanului și precizați care sunt îndatoririle fundamentale prevăzute de Constituție.*

Capitolul III

PRINCIPALELE DOCUMENTE INTERNAȚIONALE CARE GARANTEAZĂ DREPTURILE OMULUI

Principalele acte internaționale referitoare la drepturile omului cu caracter de universalitate au fost adoptate după cel de-al doilea război mondial sub egida Organizației Națiunilor Unite. Aceste acte stau la baza întregii construcții juridice internaționale referitoare la drepturile omului. Ele influențează legislațiile naționale ale statelor în această materie, prevederile lor constituind standarde internaționale ale drepturilor omului.

Carta Națiunilor Unite a fost adoptată în scopul creării condițiilor necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale, a justiției și a respectării obligațiilor care decurg din

tratatele internaționale. În realizarea acestor țeluri, se reafirmă credința în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor, precum și a națiunilor mari și mici.³⁷

Articolul 1 alineatul (3) al Cartei Națiunilor Unite declara următorul scop ca fiind unul dintre obiectivele O.N.U.:

„ Realizarea cooperării internaționale în soluționarea problemelor internaționale de natură economică, socială, culturală sau umanitară, și promovarea și încurajarea respectării drepturilor omului și libertăților fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă sau religie.”

Articolele 55 și 56 ale Cartei Națiunilor Unite prevăd obligațiile O.N.U. și ale statelor membre care împreună, dar și separat, vor crea condițiile de stabilitate și de bunăstare necesare unor legături pașnice și prietenești între națiuni, întemeiate pe respectarea principiului egalității în drepturi ale popoarelor și a dreptului de a dispune de ele însele. Pentru realizarea acestor țeluri, statele membre ale O.N.U. se obligă să promoveze: „ ridicarea nivelului de trai, deplina folosire a brațelor de muncă și condiții de progres și dezvoltare economică și socială; rezolvarea problemelor internaționale în domeniile economic, social, al sănătății publice și al altor probleme conexe și cooperare internațională în domeniile culturii și educației; respectarea universală și efectivă a drepturilor omului și libertățile fundamentale pentru toți, fără deosebire de rasă, sex, limbă, religie.”

Carta Națiunilor Unite aduce ca noutate prin conținutul său internaționalizarea drepturilor omului, acestea devenind obiectivul comunității internaționale și nu doar al reglementărilor interne ale statelor. Faptul că un stat care a ratificat Carta nu poate susține că drepturile omului ca subiect cad sub incidența exclusivă a jurisdicției interne nu înseamnă totuși că orice încălcare a drepturilor omului de către un stat membru al O.N.U. este o problemă de interes internațional. Înseamnă însă că și în cazul absenței unor obligații asumate printr-un tratat un stat nu mai poate afirma ca prejudicierea propriilor săi cetățeni, indiferent în ce proporție sau cât de sistematic s-ar produce, este o problemă ce ține exclusiv de jurisdicția sa internă. Carta reprezintă un tratat internațional multilateral, iar statele care sunt părți la ea recunosc drepturile omului așa cum sunt consacrate în cuprinsul dispozițiilor acesteia.

Totodată, Carta precizează obligația statelor membre O.N.U. de a coopera cu organizația pentru promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Pe baza dispozițiilor Cartei Națiunilor Unite și a noii concepții ce rezulta din aceasta cu privire la drepturile omului, Adunarea Generală a O.N.U. a proclamat Declarația Universală a Drepturilor Omului, ca un prim instrument internațional referitor la drepturile omului. Aceasta a dobândit o importanță politică și juridică deosebită de-a lungul timpului datorită valorilor pe care le promovează și le apără.

Carta internațională a drepturilor omului este denumirea sub care documentele O.N.U. reunesc principalele acte internaționale referitoare la drepturile fundamentale ale omului. Aceste documente sunt: Declarația universală a drepturilor omului din 1948, cele două Pacte internaționale privind drepturile omului din anul 1976 și Protocolul facultativ la Pactul privind drepturile civile și politice.³⁸

Declarația universală a drepturilor omului, reprezintă primul document cuprinzător în sfera drepturilor omului adoptat de o organizație internațională universală. Datorită importanței juridice și politice dobândite de-a lungul timpului, Declarația constituie alături de Magna Charta, Declarația franceză a drepturilor și Declarația de independență a Americii, un reper important în lupta omenirii pentru libertate. Deși cuprinsă într-un cadru nu întotdeauna sistematic, Declarația

³⁷ Doina Micu, **Garantarea drepturilor omului**, Editura ALL BECK, București, 1998, p.6

³⁸ Marțian Niciu, **Drept internațional public**, Editura Servosat, Arad, 1997, p.206

are meritul incontestabil de a fi proclamat ca fundamentale o gamă foarte largă de drepturi și libertăți. Din punctul de vedere al sferei acestor drepturi și libertăți, Declarația universală este mult mai cuprinzătoare și mai complexă decât oricare altă declarație de drepturi ale omului elaborată până în acel moment pe planul legislației interne.

Declarația universală nu este un tratat. Ea a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. ca rezoluție, neavând putere de lege. Scopul său, conform preambulului este de a oferi un mod de înțelegere comun al drepturilor fundamentale și de a servi tuturor popoarelor și națiunilor drept standard comun de înfăptuire.³⁹

Însă, odată cu trecerea timpului, situația s-a schimbat, Declarația transformându-se dintr-o recomandare fără caracter obligatoriu într-un document cu valoare de normă juridică. Ceea ce a determinat acest lucru este faptul că O.N.U., organizațiile internaționale sau guvernele, de fiecare dată când doreau să invoce prevederi referitoare la drepturile omului sau să reclame o încălcare a acestora, făceau referire și se bazau pe Declarație ca reprezentând standardul ce trebuia respectat.

Declarația Universală cuprinde două categorii de drepturi: drepturi civile și politice pe de o parte și drepturi economice, sociale și culturale, pe de altă parte.

Declarația Universală proclamă următoarele drepturi civile și politice: dreptul oricărei persoane la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale; nimeni nu va fi supus torturii, ori unor pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante; toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul să fie egali ocrotiți de ea; nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar; orice persoană are dreptul să fie ascultată, în mod echitabil și public de către un tribunal independent și imparțial; orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni este prezumată ca fiind nevinovată, până când vinovăția sa nu a fost dovedită, potrivit legii; nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau inacțiuni care, în momentul săvârșirii lor, nu constituiau infracțiuni; nimeni nu va fi supus unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în ceea ce privește familia, domiciliul sau corespondența sa și nici unor atingeri aduse onoarei sau reputației sale; dreptul la libera circulație; dreptul la azil politic; dreptul fiecărui om la o cetățenie, bărbatul și femeia au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie; dreptul la proprietate și de a nu fi lipsit în mod arbitrar de ea; dreptul omului la libertatea de gândire, conștiință și religie, la libertatea de opinie și de exprimare, la libertatea de întrunire și asociere pașnică; dreptul oricărei persoane de a lua parte la conducerea treburilor publice ale țării sale și dreptul de acces la funcții publice.⁴⁰

În ceea ce privește drepturile economice, sociale și culturale, conform Declarației universale acestea sunt următoarele: dreptul la securitate socială, dreptul la muncă, la condiții de muncă echitabile și la protecție împotriva șomajului; dreptul la un salariu egal pentru o muncă egală, la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure lui și familiei sale o existență demnă; dreptul de a înființa sindicate, dreptul la odihnă și timp liber, precum și la concedii periodice, plătite; mama și copilul au dreptul la un ajutor și asistență socială; dreptul la învățătură; dreptul fiecărui om de a lua parte, în mod liber, la viața culturală a comunității sale și la protecția intereselor sale morale sau materiale decurgând din producții științifice, literare sau artistice ale sale.

Pactele internaționale cu privire la drepturile omului au fost adoptate de către Adunarea Generală a O.N.U. în anul 1966, trecând apoi un deceniu până când acestea să intre în vigoare în 1976.

³⁹ Thomas Buergenthal și Renate Weber, **Dreptul internațional al drepturilor omului**, Editura ALL, 1996, p.25

⁴⁰ M.Niciu, op.cit., p.207

Cele două Pacte conțin unele prevederi comune. Astfel, în preambulul lor se enunță principiul general că “recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume” (alin.1). Tot o prevedere comună o constituie și obligația statelor părți de a asigura egalitatea în drepturi a bărbatului și femeii. Ele interzic de asemenea discriminarea pe bază de rasă, cultură, sex, limbă, religie, opinie politică sau de altă natură, origine națională sau socială, avere sau naștere.

Având statut de tratat, aceste Pacte instituie obligații juridice pentru statele părți, în acest fel problemele legate de recunoașterea și respectarea drepturilor garantate de cele două Pacte reprezentând probleme de interes internațional.

Pactul privind drepturile civile și politice, consacră mai multe drepturi decât Declarația Universală și cu o specificitate mai mare. În continuare vom menționa unele dintre aceste drepturi:

- a) Dreptul la viață:” Nimeni nu poate fi lipsit de viața sa, în mod arbitrar” (art.6, alin.1). Referitor la pedeapsa cu moartea, printre altele, Pactul prevede că aceasta nu poate fi pronunțată împotriva minorilor și nu poate fi executată împotriva femeilor gravide (art.6, alin.5);
- b) Interzicerea torturii, pedepselor sau tratamentelor crude, inumane sau degradante. Este interzisă supunerea unei persoane la astfel de practici și la experiențe medicale sau științifice, fără consimțământul acesteia (art.7);
- c) Interzicerea sclaviei, comerțului cu sclavi și a muncii forțate (art.8);
- d) Dreptul omului la libertate și securitatea persoanei, adică nimeni nu poate fi deținut sau arestat în mod arbitrar și nici nu poate fi lipsit de libertatea sa, decât pentru motive legale și în conformitate cu procedura legală (art.19);
- e) Nimeni nu poate fi întemnițat pentru singurul motiv că nu este în măsură să execute o obligație contractuală (art.11);
- f) Dreptul fiecărui om la libera circulație și de a-și alege liber reședința (art.12);
- g) Un străin poate fi expulzat numai pe baza unei hotărâri luate în conformitate cu legea. Expulzarea se face numai pe baza unei hotărâri legale, întemeiată pe rațiuni de securitate națională. Cel supus expulzării trebuie să aibă posibilitatea de a prezenta considerentele care pledează împotriva expulzării sale (art.13);
- h) Toți oamenii sunt egali în fața tribunalului și curților de justiție (art.14);
- i) Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care nu constituie un act delictuos, potrivit dreptului național sau internațional, în momentul în care actele au fost săvârșite (art.15);
- j) Se interzice amestecul arbitrar sau ilegal în viața particulară a omului, în aceea a familiei sale, în domiciliul și corespondența sa, ca și să i se aducă atingeri ilegale onoarei și reputației sale (art.17),
- k) Dreptul omului la libertatea de gândire, de conștiință și religioasă (art.18);
- l) Nimeni nu trebuie să sufere din cauza opiniilor sale (art.19);
- m) Dreptul la întruniri pașnice (art.21);
- n) Orice copil, fără nici o discriminare, are dreptul la ocrotire din partea familiei sale, a societății și statului (art.24);
- o) Dreptul persoanelor care aparțin unor minorități etnice, religioase sau lingvistice de a avea, în comun cu ceilalți membri ai grupului lor, propria lor viață culturală, de a profesa și practica propria religie și de a folosi propria lor limbă (art.27).

Pactul internațional cu privire la drepturile politice și civile a înființat un Comitet al drepturilor omului, compus din 18 membri. Ei sunt aleși de către statele părți la Pact pentru un mandat de 4 ani și pot fi realeși. Statele părți au obligația de a prezenta Comitetului rapoarte asupra măsurilor adoptate de ele pentru aplicarea drepturilor prevăzute în Pact. Comitetul are

competența de a studia rapoartele statelor și de a prezenta propriile rapoarte care cuprind și observațiile sale generale.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice a fost completat prin două **Protocoale facultative**.

Primul este **Protocolul facultativ referitor la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice**. Acest tratat adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. ca document separat, a fost elaborat pentru a suplimenta măsurile de realizare a scopurilor Pactului.

El oferă persoanelor particulare care se pretind victime ale unei încălcări a Pactului, posibilitatea de a înainta Comitetului drepturilor omului comunicări sau plângeri individuale.⁴¹

Persoanele particulare pot adresa aceste plângeri Comitetului drepturilor omului, doar dacă au epuizat toate căile interne de recurs (art.2). Comitetul drepturilor omului nu va admite acele plângeri ale persoanelor particulare care sunt anonime, constituie un abuz al dreptului de petiționare sau sunt incompatibile cu dispozițiile Pactului (art.3).

Plângerile persoanelor particulare acceptate de către Comitet vor fi transmise statelor vizate, care în termen de 6 luni trebuie să dea explicații Comitetului sau dacă este cazul, vor comunica măsurile luate pentru remedierea situației (art.4).

Comitetul drepturilor omului nu va examina o plângere din partea unei persoane particulare, dacă această plângere este în curs de examinare de către o altă instanță internațională.

Al doilea este **Protocolul facultativ la Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice referitor la abolirea pedepsei capitale**, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. în 1989. În acest scop se prevede, în primul rând, că din momentul în care un stat ratifică Protocolul, nici o persoană aflată sub jurisdicția sa nu va fi executată și în al doilea rând, că fiecare stat parte are obligația de a lua măsurile care se impun pentru abolirea pedepsei cu moartea, pe teritoriul aflat sub jurisdicția sa. Acest Protocol facultativ nu admite rezerve la prevederile sale, însă permite aplicarea pedepsei capitale în timp de război, pentru crime cu caracter militar (art.2).

Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

Acest Pact conține o listă mai lungă și mai cuprinzătoare de drepturi economice, sociale și culturale decât Declarația universală.

El recunoaște următoarele drepturi: dreptul la muncă; dreptul de a se bucura de condiții de muncă juste și prietnice; dreptul de a înființa și de a face parte din sindicate; dreptul la securitate socială, inclusiv asigurare socială; dreptul la protecția familiei; dreptul la un standard de viață satisfăcător; dreptul de a se bucura de cel mai înalt standard posibil de sănătate fizică și psihică; dreptul fiecăruia la educație; dreptul de a participa la viața culturală.

Statele care ratifică acest Pact au obligația de a lua măsuri pentru utilizarea la maximum a resurselor lor disponibile cu scopul de a ajunge treptat la deplina îndeplinire a acestor drepturi (art.2).

Pactul cere statelor părți să prezinte rapoarte asupra măsurilor pe care le-au adoptat și asupra progresului înregistrat în respectarea drepturilor (art.16). Aceste rapoarte sunt adresate Secretarului general O.N.U. care le transmite Consiliului Economic și Social al organizației.

Pe lângă Carta internațională a drepturilor, O.N.U. a adoptat de-a lungul timpului un important număr de tratate care abordează tipuri specifice de încălcări ale drepturilor omului. În continuare vom prezenta câteva dintre aceste tratate.

Convenția cu privire la prevenirea și pedepsirea crimei de genocid a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în 1948, fapt determinat de exterminarea a milioane de evrei și a altor membri ai unor grupuri naționale în timpul celui de-al doilea război mondial.

⁴¹ Th. Buergenthal și R.Weber, op.cit., p.36

Convenția declară că genocidul reprezintă o crimă de drept internațional, indiferent dacă este săvârșit pe timp de pace sau pe timp de război. Crima de război diferă de simpla încălcare a dreptului internațional, aceasta din urmă atrăgând răspunderea unui guvern pentru prejudiciile rezultate fără a implica răspunderea penală a unei persoane, în timp ce crima de război reprezintă o infracțiune gravă pentru care făptuitorul individual poate fi pedepsit.⁴²

Convenția definește genocidul ca fiind comiterea unor anumite acte cu intenția de a distruge, în întregime sau parțial, un grup național, etnic, rasial, sau religios. Actele care constituie genocid sunt:

- a ucide membrii ai grupului;
- a cauza grave vătămări corporale sau mentale membrilor grupului;
- a impune în mod deliberat grupului condiții de viață de natură a cauza distrugerea sa psihică în întregime sau parțial;
- a impune măsuri menite să împiedice nașterile în cadrul grupului;
- transferarea forțată a copiilor unui grup la un alt grup.

Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială a fost adoptată de Adunarea Generală a O.N.U. în 1965.

Convenția interzice discriminarea rasială, pe care o definește ca fiind orice diferențiere, excludere, restricție sau preferință întemeiată pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică, care are ca scop sau efect distrugerea ori compromiterea recunoașterii, folosinței sau exercitării în condiții de egalitate, a drepturilor omului și libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social și cultural sau în alt domeniu al vieții publice.

Convenția condamnă orice propagandă și toate organizațiile care se inspiră din idei sau teorii bazate pe superioritatea unei rase și care justifică sau încurajează astfel discriminarea rasială și cere statelor părți să adopte măsuri pentru eliminarea și sancționarea actelor de discriminare.⁴³

Statele părți la convenție trebuie să respecte următoarele:

- să nu săvârșească acte sau practici de discriminare rasială;
- să nu încurajeze, să nu apere sau să sprijine discriminarea rasială, practică de o persoană sau o organizație;
- să ia măsuri oficiale pentru reexaminarea politicii guvernamentale naționale și locale și să abroge, să modifice sau să anuleze legile și regulamentele care duc la discriminarea rasială;
- să favorizeze organizațiile și mișcările integraționiste multirasiale.

Convenția cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei.

Acest tratat a fost adoptat de Adunarea generală a O.N.U. în 1979 și a definit discriminarea față de femei ca fiind orice distincție, excludere sau restricție bazată pe sex și care are ca efect sau scop de a compromite sau distruge recunoașterea, beneficierea sau exercitarea de către femei, indiferent de starea lor matrimonială pe bază de egalitate a femeilor și bărbaților, a drepturilor omului și a libertăților fundamentale în domeniile politic, economic, social, cultural și civil, sau în orice alt domeniu.

Convenția cere statelor ca ele să promoveze o politică de natură să elimine discriminarea față de femei, prin măsuri legislative și de altă natură. Astfel de măsuri sunt: înscrierea în constituțiilor statelor a egalității în drepturi a femeii cu bărbatul; sancționarea de către state a practicilor discriminatorii față de femei.

Convenția cere statelor părți să adopte măsuri pentru eliminarea prejudecăților și a practicilor cutumiare bazate pe ideea de inferioritate sau superioritate a unuia dintre sexe (art.5). Statelor le mai revine obligația de suprimare, sub orice formă, a comerțului și a exploatării prostituției feminine (art.6).

⁴² Th. Buergenthal și R.Weber, op.cit., p.43

⁴³ M.Niciu, op.cit.,p.221

Convenția împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente crude, inumane sau degradante.

Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat acest tratat în anul 1984 și a definit tortura ca fiind orice act prin care o durere sau suferință ascutită, fizică sau mentală, sunt în mod intenționat aplicate unei persoane în scopul, în special, de a obține de la ea sau de la o terță persoană informații sau mărturisiri, de a o pedepsi pentru un act comis de ea sau de o terță persoană sau este bănuită că la comis, de a o intimida sau face presiuni asupra ei sau asupra unei terțe persoane, sau pentru oricare alt motiv bazat pe o formă oarecare de discriminare, când o astfel de durere sau suferință sunt aplicate de un agent cu funcții publice sau o altă persoană acționând cu titlu oficial sau la instigarea sa, ori cu consimțământul său expres sau tacit (art.1).

Ea prevede că nici o circumstanță excepțională nu poate fi invocată pentru justificarea torturii, precum nici ordinul superiorului sau al unei autorități publice.

Statul nu trebuie să expulzeze, să respingă sau să extrădeze o persoană spre un alt stat, dacă există motive serioase că persoana respectivă riscă să fie supusă torturii în acel stat (art.3).

Declarațiile obținute prin tortură nu pot fi invocate ca probe într-un proces.

Statelor le revin și următoarele obligații: să includă în legislația lor penală actele de tortură ca infracțiuni care se pedepsesc (art.4); să rețină persoana bănuită că a săvârșit infracțiunea de tortură, dacă se află pe teritoriul său (art.6); statul care deține persoana bănuită de săvârșirea infracțiunii de tortură, dacă nu o extrădează, este obligat să o judece (art.7),etc.

Convenția mai prevede că orice persoană victimă a torturii, are dreptul să se plângă autorităților competente ale statului și de a obține reparații și despăgubiri. În cazul când victima a murit, urmașii ei au dreptul la o indemnizație.

Convenția privind drepturile copilului a fost adoptată de către Adunarea Generală a O.N.U. în anul 1989.

Convenția definește copilul ca fiind orice ființă umană, sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor când, în baza legii aplicabilă copilului, majoratul este stabilit sub această vârstă (art.1).

Ea precizează că familia este mediul natural pentru creșterea și bunăstarea copiilor, motiv pentru care ei trebuie să crească în familia lor, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere.

Principiul călăuzitor al Convenției este enunțat în art.3 alin.(1) care precizează că în toate acțiunile care privesc copiii, fie că sunt întreprinse de instituții de ocrotire publice sau private, instanțe de judecată, autorități administrative sau organisme legislative, se va avea în vedere în primul rând interesul copilului.

Convenția prevede următoarele obligații care revin statelor părți la ea: să vegheze ca funcționarea instituțiilor, serviciilor și lăcașelor care au responsabilități față de copii și asigură protecția lor, să fie conforme cu normele fixate de către autoritățile competente; să vegheze ca nici un copil să nu fie separat de părinții săi, cu excepția cazului când această separație este în interesul copilului; să garanteze copiilor protecția și îngrijirile necesare; să protejeze copiii împotriva folosirii ilicite a stupefiantelor sau substanțelor psihotrope; să protejeze copiii împotriva oricărei forme de exploatare sexuală și violență sexuală; să împiedice răpirea, vânzarea și comerțul cu copii în acest scop, etc.

Se mai precizează că statele recunosc responsabilitatea și obligația părinților, a membrilor familiei și a comunității de a da copilului orientare și sfaturi (art.5). De asemenea, se afirmă principiul potrivit căruia ambii părinți au o răspundere comună pentru creșterea și dezvoltarea copilului (art.18).

Copiii handicapați trebuie să li se asigure o viață plină și decentă, care să asigure participarea lor la viața colectivității din care fac parte (art.23).

Copii aparținând minorităților etnice, religioase sau lingvistice au dreptul la propria viață culturală, de a practica propria religie și de a folosi propria limbă (art.3).

Convenția Europeană a drepturilor omului.

În perioada de după cel de-al doilea război mondial, alături de actele internaționale cu caracter de universalitate privind drepturile fundamentale ale omului, au fost adoptate mai multe acte internaționale regionale, în această materie. Aceste acte regionale nu vin doar să reafirme drepturile fundamentale prevăzute și reglementate în actele internaționale cu caracter de universalitate, dar le și dezvoltă și le completează, prin adaptarea lor la condițiile specifice ale regiunii în care se aplică.⁴⁴

Un astfel de act regional îl constituie Convenția Europeană a drepturilor omului, act adoptat în anul 1950 în cadrul Consiliului Europei.

Convenția reafirmă faptul că scopul Consiliului Europei îl constituie realizarea unei uniuni cât mai strânse între statele membre și că unul dintre mijloacele de realizare a acestui scop este protejarea și dezvoltarea drepturilor omului.

Convenția Europeană din 1950 reglementează numai drepturi civile și politice ale omului, cum ar fi: dreptul fiecărei persoane la viață; nimeni nu va fi supus torturii și nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante; nimeni nu poate fi ținut în sclavie sau șerbie, nici să fie forțat să execute o muncă obligatorie; dreptul fiecărei persoane la libertate și siguranță; dreptul omului de a i se respecta viața particulară, de familie; inviolabilitatea domiciliului și a corespondenței; dreptul la libertatea de gândire, de conștiință și religioasă; libertatea de întrunire și de asociere; dreptul bărbatului și a femeii de a întemeia o familie. Totuși, o precizare trebuie făcută în legătură cu dreptul fiecărei persoane la viață, și anume că moartea nu era considerată ca fiind contrară acestui drept, atunci când ea este rezultatul recurgerii la forță, pentru apărarea unei persoane împotriva unei violențe ilegale, pentru efectuarea unei arestări legale, ca și în cazul împiedicării evadării unei persoane, sau pentru reprimarea, conform legii, a unei răscoale sau a unei insurecții.

De-a lungul timpului care a trecut de la adoptarea ei, Convenția a fost completată prin mai multe Protocoale adiționale, acestea consacrand printre altele unele drepturi cum ar fi: dreptul la proprietate; dreptul la învățătură; nimeni nu poate fi lipsit de libertate pe considerentul că nu poate îndeplini o obligație contractuală; este interzis exilul forțat al propriilor cetățeni, precum și expulzarea colectivă a străinilor; abolirea pedepsei cu moartea.

Carta socială europeană, la fel ca și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, a fost elaborată sub auspiciile Consiliului Europei. Ea completează Convenția, care garantează numai drepturile civile și politice, stabilind un sistem european regional de protecție pentru drepturile economice și sociale. Carta a intrat în vigoare în anul 1965.

Carta proclamă o listă de 19 categorii de drepturi și principii, incluzând dreptul la muncă, la condiții prielnice de muncă, la muncă în condiții de siguranță, la remunerație echitabilă, la organizare în sindicate, și la negociere colectivă. Carta consacră dreptul la protecție al copiilor, tinerilor și femeilor angajate. Sunt de asemenea recunoscute dreptul familiei la protecție socială, juridică și economică, dreptul mamelor și al copiilor la protecție socială și economică, și dreptul lucrătorilor imigranți și al familiilor lor la protecție și asistență. Este de asemenea statuat dreptul la pregătire și recuperare al persoanelor handicapate fizic sau psihic și dreptul de a desfășura activități lucrative pe teritoriul altor state părți la acest tratat.

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

- 1. Care este noutatea pe care o aduce prin conținutul său Carta Națiunilor Unite?*
- 2. Ce a determinat transformarea Declarației universale a drepturilor omului din recomandare fără caracter obligatoriu în document cu valoare juridică?*
- 3. Ce este genocidul? Arătați care acte constituie genocid.*

⁴⁴ M. Niciu, op.cit., p.233

4. Definiți discriminarea rasială și precizați care sunt obligațiile statelor părți la Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială.

5. Definiți discriminarea față de femei.

6. Ce este tortura? Care sunt obligațiile statelor părți la Convenția împotriva torturii?

7. Specificați care sunt obligațiile statelor părți la Convenția privind drepturile copilului?

CAPITOLUL IV

CONSILIUL EUROPEI

SISTEMUL EUROPEAN DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

1. Consiliul Europei este o organizație internațională cu caracter interstatal creată în anul 1949. Membrii fondatori ai acestei organizații au fost: Anglia, Belgia, Danemarca, Franța, Irlanda, Italia, Luxemburg, Norvegia, Olanda și Suedia. Ca urmare a primirii succesive de noi membri de-a lungul anilor, Consiliul Europei are 40 de membri.

Preambulul Statutului Consiliului Europei stipulează că în concepția statelor membre „edificarea păcii bazată pe justiție și cooperare internațională este de interes vital pentru păstrarea societății umane și civilizației.” Motiv pentru care membrii originari ai organizației își exprimă „atașamentul lor pentru valorile spirituale și morale care sunt moștenirea comună a popoarelor lor și sursa reală a libertății individuale, libertății politice și statului de drept, principii care formează baza oricărei democrații autentice.”

Scopul principal al Consiliului Europei este realizarea unei unități mai strânse între țările membre, în vederea salvagădării și promovării idealurilor și principiilor care constituie patrimoniul comun al lor și favorizarea progresului economic și social al membrilor săi (art.1, pct.a).

Realizarea acestui scop se va împlini prin următoarele acțiuni: examinarea de către organele Consiliului a problemelor comune țărilor membre; încheierea de acorduri; adoptarea de acțiuni comune ale statelor membre în domeniile economic, social, cultural, științific și administrativ, ca și în ceea ce privește salvagădarea și promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului (art.1, pct.b).

Statutul Consiliului Europei prevede o serie de condiții pe care trebuie să le îndeplinească statele care doresc să devină membre ale acestei organizații și anume: fiecare membru trebuie să accepte principiile statului de drept; fiecare persoană aflată sub jurisdicția respectivului stat trebuie să se bucure de drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Calitatea de membru al Consiliului Europei o poate dobândi orice stat care se poate conforma condițiilor de mai sus și care are voința de a le realiza în practică.⁴⁵

În ceea ce privește organele Consiliului Europei, acestea sunt: Comitetul de Miniștri și Adunarea Parlamentară.

Comitetul de Miniștri reprezintă principalul organ al Consiliului și este alcătuit din Miniștrii Afacerilor Externe din toate statele membre ale Consiliului, fapt pentru care ei apar în calitate de reprezentanți ai guvernelor și nu cu titlu individual, ca experți în domeniul drepturilor omului.

Comitetul de Miniștri este competent să examineze, la recomandarea Adunării Parlamentare sau din proprie inițiativă, măsurile necesare realizării scopului organizației,

⁴⁵ V.Duculescu, op.cit. p.100

inclusiv încheierea de acorduri internaționale, precum și adoptarea de către statele membre a unei politici comune față de diferitele probleme (art.15).

Comitetul de Miniștri are obligația să prezinte un raport de activitate Adunării Parlamentare. El poate să înființeze comitete sau comisii cu caracter consultativ sau tehnic în scopurile pe care le consideră necesare.

Adunarea Parlamentară este organul deliberant al Consiliului Europei și este compusă din reprezentanți ai fiecărui stat membru, aleși de către Parlamentul național dintre membrii săi. Ca organ deliberativ, ea dezbate problemele care țin de competența sa și transmite Comitetului de Miniștri concluziile sale sub formă de recomandări. În cadrul competenței sale și Adunarea Parlamentară poate înființa comisii sau comitete care sunt însărcinate să examineze și să raporteze în legătură cu anumite probleme.

2. Sistemul European de protecție a drepturilor omului.

Activitățile desfășurate de Consiliul Europei au în centrul lor respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, iar Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului, adoptată în 1950 și organul judiciar instituit prin aceasta, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, sunt cele mai importante instrumente și mijloace prin care Consiliul Europei își duce la îndeplinire principalul scop al activităților sale.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului are sediul la Strasbourg, în Franța, la Palatul Drepturilor Omului. Ea funcționează permanent, fiind organul judiciar european ce are sarcina să protejeze drepturile și libertățile fundamentale ale individului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a instituit o procedură judiciară care permite și persoanelor fizice să introducă acțiuni împotriva guvernelor dacă acestea consideră că au fost victimele unei violări a vreunui drept sau a unei libertăți garantate de Convenția Europeană pentru protecția drepturilor omului.

Până la intrarea în vigoare a Protocolului nr.11 la Convenție, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a fost unul din cele trei organe alături de Comisia Europeană a Drepturilor Omului și de Comitetul Miniștrilor, cu rolul de a asigura garantarea drepturilor consacrate de Convenție.

Aceste trei instituții ce aveau menirea să vegheze la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului nu aveau o funcționare permanentă ci numai temporară, durata de lucru a lor fiind limitată la o perioadă de numai 6 luni pe an.⁴⁶

Convenția dădea dreptul statelor părți contractante, și acolo unde statele părți contractante acceptaseră, dădea dreptul și persoanelor fizice sau juridice de a introduce plângeri împotriva statelor părți contractante care violează drepturile sau libertățile fundamentale prevăzute în Convenție.

Plângerile astfel introduse făceau obiectul unei examinări preliminare de către Comisia Curții Europene a Drepturilor Omului care stabilea admisibilitatea sau inadmisibilitatea lor. Dacă plângerea era declarată admisă și nu se putea ajunge la o rezolvare pe cale amiabilă a plângerii. Comisia elabora un raport prin care stabilea care sunt faptele și de asemenea, exprima opinia sa asupra motivelor plângerii. Raportul Comisiei era apoi transmis Comitetului de Miniștri.

În situația în care statul răspunzător acceptase jurisdicția obligatorie a Curții Europene a Drepturilor Omului, Comisia și oricare dintre statele interesate aveau intervalul de timp de 3 luni începând din momentul în care raportul a fost transmis Comitetului de Miniștri, în care să trimită spre judecare cazul în fața Curții Europene a Drepturilor Omului care trebuia să o soluționeze în ultima instanță.

⁴⁶ Mădălina Voican, Ruxandra Burdescu, Gheorghe Mocuța, **Curți internaționale de justiție**, Editura ALL BECK, București, 2000, p.19

În cazul în care plângerea nu era înaintată Curții Europene a Drepturilor Omului, atunci Comitetul de Miniștrii hotăra dacă avusese loc o violare a Convenției și dacă da, stabilea modalitățile de despăgubire a părții vătămate. De asemenea, tot Comitetului de Miniștrii îi revenea responsabilitatea de a supraveghea executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului.

Noua Curte Europeană a Drepturilor Omului are ca origini vechea Curte care a fost reorganizată datorită evoluției sociale, iar necesitatea restructurării modului de organizare și funcționare a Curții Europene a Drepturilor Omului, a devenit evidentă începând cu anul 1980, aceasta deoarece numărul de cereri înaintate spre soluționare instituțiilor stabilite prin Convenție a crescut foarte mult și astfel durata procedurilor a devenit prea lungă.

Numărul sporit al cazurilor a impus o reformă cât mai rapidă a instituțiilor Convenției. Soluția adoptată a fost crearea unei Curți Europene a Drepturilor Omului care să funcționeze permanent și care să aibă o procedură mai simplă care să permită accesul cât mai larg la justiție și să conducă la rezolvarea cu rapiditate a plângerilor introduse.

Astfel, scopul restructurării sistemului prin renunțarea la Comisia Europeană a Drepturilor Omului, a fost acela de a simplifica toate procedurile, de a scurta pe cât posibil durata procesului.

Noua Curte Europeană a Drepturilor Omului, a început să funcționeze de la 1 noiembrie 1998, o dată cu intrarea în vigoare a Protocolului nr.11.

Compunerea Curții Europene a Drepturilor Omului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este compusă în acest moment din 41 de judecători, adică un număr egal cu acela al statelor părți la Convenție. Referitor la cetățenia acestor judecători, deși Convenția nu prevede nici o restricție referitoare la numărul de judecători de aceeași cetățenie, în practică, fiecare stat parte la aceasta are un judecător membru al Curții.

Statutul judecătorilor, membrii ai Curții Europene a Drepturilor Omului.

Judecătorii trebuie să se bucure de cea mai înaltă considerație morală și să îndeplinească acele condiții cerute pentru exercitarea de înalte funcții judiciare sau să fie juriști posedând o competență notorie.

Judecătorii sunt independenți și imparțiali și își exercită funcțiile fără a reprezenta statele ai căror cetățeni sunt. Ei se pronunță în funcție de convingerile lor juridice și neavând în vedere alte considerente.

Judecătorii nu pot exercita pe durata mandatului lor nici o activitate politică sau administrativă și nici vre o activitate profesională incompatibilă cu obligația lor de independență și de imparțialitate.⁴⁷

Judecătorii sunt aleși de Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei pentru un mandat de 6 ani, după următoarea procedură:

- statele membre înaintează o listă de 3 persoane nominalizate în vederea numirii în funcția de judecător;
- Adunarea Parlamentară, din lista prezentată de statele membre, alege un judecător pentru un mandat de 6 ani;

La terminarea mandatului judecătorul are dreptul de a fi reales.

O dată la 3 ani are loc o reînnoire parțială a numărului de judecători, respectiv pentru jumătate din numărul de judecători expiră mandatul și vor fi înlocuiți de alți judecători sau vor fi realeși pentru un nou mandat de 6 ani. Pentru aceasta, mandatul a jumătate dintre judecătorii desemnați cu ocazia primei alegeri ia sfârșit după o perioadă de 3 ani, aceștia fiind desemnați prin tragere la sorți efectuată de Secretarul general al Consiliului Europei.

Mandatul judecătorilor se încheie de drept la data la care au împlinit vârsta de 70 de ani.

⁴⁷ Corneliu-Liviu Popescu, **Protecția internațională a drepturilor omului**, Editura ALL BECK, București, 2000, p.90

Dacă un judecător nu mai corespunde cu cerințele funcției sale, poate fi revocat de către ceilalți judecători cu o majoritate de 2/3 din numărul acestora.

Ordinea rangurilor judecătorilor este următoarea:

1. Președintele Curții;
2. Vicepreședinții;
3. Președinții secțiilor;
4. Ceilalți judecători.

La egalitate de poziție este avantajat judecătorul cu mai multă vechime în funcție.

Organizarea Curții Europene a Drepturilor Omului.

Judecătorii Curții Europene a Drepturilor Omului sunt organizați în structuri specifice, după cum urmează:

- Secții de 10, respectiv 11 judecători;
- Comitete de 3 judecători;
- Camere de 7 judecători;
- Mari Camere de 17 judecători.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului este organizată pe patru Secții și două Mari Camere a căror compunere este stabilită de plenul Curții pentru o perioadă de 3 ani, Comitete de filtraj de 3 judecători care sunt stabilite în interiorul fiecărei Secții pe o durată de 12 luni și Camere de 7 judecători.

Curtea este condusă de un Președinte și doi Vicepreședinți, Vicepreședinții Curții fiind în același timp și Președinții a două din cele patru Secții.

Președintele, Vicepreședinții, Președinții de Secții sunt aleși de Curtea Europeană a Drepturilor Omului reunită în adunarea plenară, mandatul lor fiind de 3 ani.

Curtea este organizată pe 4 **Secții**, fiecare Secție cuprinde un număr de 10 sau 11 judecători, astfel că fiecare din cei 41 judecători membrii ai Curții Europene a Drepturilor Omului, face parte dintr-o anumită Secție.

Numărul minim de Secții în care poate fi organizată Curtea Europeană a Drepturilor Omului este de patru Secții, dar la propunerea Președintelui Curții, Curtea reunită în plen poate constitui o Secție suplimentară.

Președintele Secției este cel care repartizează cazurile către judecătorii raportori, membrii ai Secției, de asemenea, la propunerea Președintelui Secției, Președintele Curții stabilește numărul de Comitete din cadrul fiecărei Secții.

În cadrul fiecărei Secții, la propunerea Președintelui Secției, Președintele Curții stabilește un anumit număr de Comitete de filtraj.

Comitetele reprezintă structuri foarte importante ale Curții fiind alcătuite din trei judecători, judecătorii membrii ai unui Comitet de filtraj sunt membrii ai aceleiași Secții.

Alcătuirea Comitetelor rămâne neschimbată pe o durată de 12 luni. Comitetele de filtraj sunt conduse de către unul dintre membrii Secțiilor care are gradul cel mai înalt.

În componența Comitetelor intră prin rotație membrii ai Secțiilor, mai puțin Președinții Secțiilor.

Dacă vreunul dintre membrii unui Comitet din anumite motive nu își poate exercita atribuțiile, el poate fi înlocuit de un alt membru al aceleiași Secții care nu este membru al nici unui Comitet de filtraj.

Deci, Comitetele au un rol deosebit în cadrul funcționării Curții, întrucât exercită atribuțiuni de filtrare a admisibilității cazurilor, atribuții care fuseseră exercitate, anterior, pe vechea organizare a Curții, de către Comisia Europeană a Drepturilor Omului.⁴⁸

Camerele compuse dintr-un număr de 7 judecători, constituie o altă structură organizatorică a Curții și au fost create în scopul examinării pe fond a cauzelor.

⁴⁸ Mădălina Voican, Ruxandra Burdescu, Gheorghe Mocuța, op.cit. p.31

În alcătuirea Camerelor se pornește tot de la Secții, Camerele de 7 judecători fiind constituite în interiorul Secțiilor, prin rotație, ținându-se seama că în cadrul fiecărei Camere să fie prezent, în semn de respect față de statul parte în proces, judecătorul care are cetățenia statului implicat. Judecătorii care alcătuiesc o Cameră sunt toți membri ai aceleiași Secții.

Dacă însă judecătorul, statului membru căruia i s-au adus critici, nu face parte în mod normal din Camera desemnată să soluționeze litigiul, atunci acesta va fi desemnat ca membru ex officio al Camerei.

Camera este compusă din Președintele Secției și judecătorul ales în numele oricărui stat parte contractantă aflat în cauză. Ceilalți membri ai Camerei sunt desemnați de către Președintele Secției, potrivit unui sistem de rotație, dintre membrii Secției.

Deciziile luate de Cameră trebuie să îndeplinească majoritatea numărului de voturi ale judecătorilor membri ai Camerei.

În cazul în care judecătorii, membri ai unei Camere apreciază că nu pot soluționa corespunzător o anumită problemă ce se ivește în cadrul speței în cauză, aceștia se desesizează în favoarea Marii Camere.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului are două *Mari Camere* fiecare cuprinzând un număr de 17 judecători și 3 judecători supleanți.

Alcătuirea Marii Camere rămâne neschimbată pentru o perioadă de 3 ani.

Fiecare dintre cele două Mari Camere are în componența ei următorii membri:

- Președintele Curții (1);
- Vicepreședintele Curții (2);
- Președinții Secțiilor (2).

În afara de acești 5 judecători menționați, fiecare Mare Cameră mai are în compunerea sa un număr de încă 12 judecători și 3 supleanți.

Marea Cameră are în sarcina sa să soluționeze acele plângeri de care s-a desesizat în favoarea sa vreuna din Camere întrucât Marea Cameră soluționează acele petiții care ridică probleme deosebite privind interpretarea Convenției ori, dacă soluționarea acelei probleme ar duce la pronunțarea unei hotărâri ce s-ar afla în contradicție cu o hotărâre sau cu principiile de drept formulate anterior de Curte.⁴⁹

Condițiile de admisibilitate a cererii.

Pentru ca o plângere să fie declarată admisibilă și astfel, Curtea să poată examina pe fond problema în speță, trebuie să fie îndeplinite trei condiții:

- să existe o violare a Convenției;
- să fie epuizate toate căile de atac interne;
- să nu fi decăzut din termenul de 6 luni.

Curtea poate cerceta numai plângeri referitoare la drepturile enumerate în Convenție.

Plângerile trimise spre soluționare Curții trebuie să fie făcute împotriva unui stat parte contractantă care a ratificat Convenția.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu este o instanță de apel împotriva hotărârilor instanțelor naționale și nu poate anula sau modifica deciziile lor, după cum nici nu poate interveni direct pe lângă autoritatea de care partea se plânge.

Curtea poate fi sesizată cu privire la probleme ce țin de responsabilitatea unei autorități publice (legislație, instanțe de judecată, etc.). Curtea nu poate cerceta plângeri împotriva persoanelor fizice sau a organizațiilor private.

Înainte de a sesiza Curtea, trebuie ca reclamantul să fie încercat să-și afirme dreptul ce i-a fost încălcat exercitând toate remediile în statul respectiv adresându-se tuturor autorităților juridice sau administrative care ar fi putut rezolva cererea. Această epuizare a căilor de atac

⁴⁹ Mădălina Voican, Ruxandra Burdescu, Gheorghe Mocuța, op.cit. p.32

interne include și sesizarea celei mai înalte instanțe de judecată care este competentă a rezolva cererea.

După ce a fost pronunțată decizia de către cea mai înaltă instanță de judecată sau autoritate competentă, părțile dispun de un termen de 6 luni pentru a se putea adresa Curții.

Dacă nu se trimit detalii ale plângerii părților, chiar și într-o formă sumară, în cele 6 luni, Curtea nu va putea să examineze cererea, deoarece termenul de 6 luni este un termen de decădere, neexercitarea dreptului de a introduce plângerea în intervalul indicat ducând la pierderea acestui drept.

Procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului.

Procedura poate fi o procedură contencioasă în cazul în care este vorba despre o plângere privind încălcarea unei prevederi a Convenției, sau o procedură necontencioasă în cazul în care o parte interesată cere Curții emiterea unui aviz consultativ.

În ceea ce privește *procedura contencioasă*, în principiu etapele procedurale ale soluționării unei plângeri introduse în fața Curții Europene a Drepturilor Omului sunt următoarele:

- procedura de examinare a admisibilității cererii;
- reglementarea pe cale amiabilă;
- procedura contencioasă posteroară deciziei de admisibilitate a cererii.

În ceea ce privește *procedura de examinare a admisibilității cererii*, odată ajunsă la Curte, plângerea formulată este înregistrată de grefa Curții și este repartizată unei Secții.

Plângerea adresată Curții Europene a Drepturilor Omului trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- numele, data nașterii, naționalitatea, sexul, profesia și adresa petentului;
- dacă este cazul, numele, profesia și adresa reprezentantului său;
- partea împotriva căreia este îndreptată petiția;
- o expunere succintă a faptelor;
- o expunere succintă privind respectarea de către petent a criteriilor de admisibilitate a cererii;
- obiectul petiției, ca și descrierea în linii mari a cererii unei satisfacții echitabile, pe care petentul poate dori să o formuleze;
- copii ale tuturor documentelor pertinente, în mod special ale deciziilor judiciare sau de alt fel, cu privire la obiectul petiției.

Președintele Secției numește unul sau mai mulți judecători raportori care întocmesc un raport cu privire la admisibilitatea petiției.

Pentru pregătirea raportului, judecătorul raportor poate cere părților să prezinte informații necesare și documente.

Raportul judecătorului raportor conține:

- o expunere succintă a faptelor;
- indicarea problemelor de drept ce se ridică în cerere;
- propunerea motivată, pe scurt, privind admisibilitatea sau respingerea petiției.

Raportul judecătorului raportor este înaintat Comitetului de filtraj compus din trei judecători. Comitetul de filtraj examinează cererea și având în vedere și raportul, va lua decizia asupra admisibilității cererii. Dacă, în unanimitate, toți cei trei judecători ai Comitetului de filtraj decid respingerea cererii, atunci petiția este declarată inadmisibilă și radiată de pe rolul Curții. Această decizie este definitivă.

Dacă însă, Comitetul de trei judecători nu ajunge la o concluzie unanimă privind respingerea cererii aceasta este înaintată spre examinarea unei Camere. În cazul în care Camera consideră că este necesar, din oficiu sau la cererea unei părți, poate să decidă ținerea unei audiențe și abia după aceasta se va pronunța sub aspectul admisibilității cererii.

Camera se pronunță asupra admisibilității cererii cu majoritate de voturi. În decizia pronunțată de Camera cu privire la admisibilitatea cererii se va menționa dacă această hotărâre a fost luată în unanimitate sau cu majoritatea de voturi.

Dacă decizia Camerei este de a respinge cererea, cazul în discuție se încheie aici.

Decizia luată de Camera este comunicată părților și publicată în „Culegerea de decizii oficiale ale Curții Europene a Drepturilor Omului.”

Dacă însă decizia luată a fost în favoarea admisibilității cererii, părțile au la îndemână două posibilități: fie să încerce reglementarea situației dintre ele pe cale amiabilă, fie să continue procedura contencioasă posterioară deciziei de admisibilitate a cererii.

Referitor la **reglementarea pe cale amiabilă**, dacă cererea formulată de reclamant este reținută ca fiind admisibilă, grefierul intră în legătură cu cele două părți ale litigiului în vederea concilierii.

În vederea reglementării pe cale amiabilă, părțile încep negocierile. Negocierile purtate în vederea ajungerii la o reglementare amiabilă sunt confidențiale și nu prejudiciază observațiile părților din procedura contencioasă. Nici o comunicare scrisă sau orală, nici vreo ofertă sau concesiune intervenite în cadrul negocierilor nu pot fi menționate sau invocate în procedura contencioasă.⁵⁰

În cazul în care părțile ajung la o reglementare pe cale amiabilă a conflictului dintre ele, comunică acest lucru Grefei care va încunoștința Camera asupra acestui aspect.

În condițiile în care Camera constată că reglementarea amiabilă între părți s-a făcut cu respectarea drepturilor și libertăților fundamentale așa cum sunt ele prevăzute de Convenție, radiază cauza de pe rol, încetând astfel procedurile în cazul respectiv.

În situația în care părțile nu reușesc sau nu doresc să ajungă la o înțelegere pe cale amiabilă, atunci procedura în fața Curții Europene a Drepturilor Omului se desfășoară continuând cu procedura contencioasă posterioară deciziei cu privire la admisibilitate.

În ceea ce privește **procedura contencioasă posterioară deciziei de admisibilitate a cererii**, odată ce Camera a hotărât să rețină cererea spre judecare, în principiu procedura va cuprinde două faze: faza scrisă și faza orală.

În cadrul fazei scrise, Președintele Camerei ce are în sarcină soluționarea plângerii, va fixa, după consultarea prealabilă a părților, anumite termene în interiorul cărora părțile trebuie să depună toate documentele și observațiile lor scrise cu privire la fond.

În mod normal faza scrisă este urmată de faza orală, faza audierilor. În timpul audierilor se discută numai probleme legate de fondul cauzei.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului procedează la examinarea cauzei în ședința publică, audierile fiind orale, publice și contradictorii.

Ordinea luării cuvântului este stabilită de Președintele Camerei în care reclamantul are primul dreptul la cuvânt, apoi în replică are dreptul la cuvânt pârâtul, urmărindu-se ca timpul acordat părților să fie același.

Odată încheiate audierile, procedura orală se încheie și ea începând deliberările în vederea pronunțării unei hotărâri.

Dezbaterile sunt secrete și se fac în Camera de Consiliu. Doar judecătorii iau parte la deliberări, nici o altă persoană nu poate fi admisă la deliberări. Înainte de a supune la vot o anumită problemă, Președintele Curții îi invită pe judecătorii să-și exprime opinia.

Hotărârea se va lua cu majoritatea voturilor judecătorilor Camerei, precedentele juridice având o importanță deosebită în luarea deciziilor Curții Europene a Drepturilor omului.

Hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului trebuie să cuprindă următoarele elemente:

⁵⁰ Mădălina Voican, Ruxandra Burdescu, Gheorghe Mocuța, op.cit. p.46

- numele Președintelui și al celorlalți judecători ce compun Camera, ca și numele grefierului sau al grefierului adjunct;
- data adoptării și cea a pronunțării sale;
- indicarea părților;
- numele consilierilor părților;
- expunerea procedurii;
- faptele cauzei;
- un rezumat al concluziilor părților;
- motivele în drept;
- dispozitivul;
- decizia luată cu privire la cheltuieli de judecată;
- indicarea numărului de judecători care au constituit majoritatea;
- dispoziții referitoare la acordarea unei satisfacții echitabile.

Hotărârea este semnată de Președintele Curții și de Grefier și este citită în ședință publică și comunicată Comitetului de Miniștri, fiecărei părți în parte, terților și oricărei alte persoane interesate.

Hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului se publică în culegerile oficiale de hotărâri ale Curții.

În termen de un an de la data pronunțării, respectiv comunicării, oricare dintre părțile interesate are dreptul de a cere Curții să interpreteze anumite puncte din dispozitivul hotărârii, pe care le consideră neexplicite.

Hotărârea Curții este obligatorie pentru statele părți la Convenție. Dacă Curtea Europeană a Drepturilor Omului găsește o încălcare a Convenției, ea nu are dreptul să caseze hotărârea instanțelor naționale sau să ordone alte măsuri. Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate să acorde conform principiilor echitabilității, o sumă de bani compensatorie pentru daunele morale și materiale pe care le-a suferit reclamantul, precum și rambursarea tuturor cheltuielilor ocazionate de soluționarea aceluși litigiu.⁵¹

Controlul executării hotărârilor este asigurat de către Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei. De asemenea, este tot în sarcina Comitetului de Miniștri să verifice dacă statele care au comis încălcări ale Convenției au găsit și au adoptat măsuri care să prevină pe viitor astfel de încălcări, în conformitate cu obligațiile privind respectarea Convenției, așa cum și le-au asumat la semnarea și ratificarea Convenției.

În situația în care un stat refuză să aplice hotărârile care-l privesc, Comitetul de Miniștri va face statului în cauză o recomandare în acest sens. Dacă însă, statul în cauză nu înțelege să-și îndeplinească obligațiile, acest conflict poate merge până acolo încât statul recalcitrant să fie exclus sau să se retragă el însuși din Consiliul Europei.

Obligațiile care rezultă din hotărârile judecătorești sunt de natură reparatorie. Ele au o importanță individuală, acordându-se părții vătămate o satisfacție echitabilă constând fie într-o sumă de bani, fie în retragerea unei măsuri, fie în simpla constatare a violării unui drept recunoscut prin Convenție.

În ceea ce privește *procedura necontencioasă*, trebuie precizat că rolul Curții Europene a Drepturilor Omului este nu numai acela de a soluționa litigiile ce au ca obiect încălcarea unui drept fundamental sau a unei libertăți, dar și emiterea de avize consultative care să conducă la o interpretare și aplicare unitară de către statele membre a dispozițiilor convenției.

Procedura prin care Curtea Europeană a Drepturilor Omului emite aceste avize consultative este o procedură necontencioasă.

Cererea privind emiterea de avize consultative este formulată de Comitetul de Miniștri și este soluționată de Marea Cameră.

⁵¹ Mădălina Voican, Ruxandra Burdescu, Gheorghe Mocuța, op.cit. p.50

Cererea privind emiterea avizelor consultative trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- prezentarea în termeni preciși a problemei juridice pentru care se solicită emiterea avizului consultativ;
- data la care Comitetul de Miniștri a luat decizia de a adresa Curții Europene a Drepturilor Omului, o cerere prin care solicită emiterea avizului consultativ;
- documente necesare la soluționarea problemelor în cauză.

Avizele consultative sunt adoptate prin majoritate de voturi de către Marea Cameră.

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

- 1. Care sunt condițiile prevăzute de statutul Consiliului Europei pentru ca un stat să devină membru al acestei organizații ?*
- 2. Prezentați succint organele Consiliului Europei.*
- 3. Care este statutul judecătorilor, membrii ai Curții Europene a Drepturilor Omului ?*
- 4. Precizați cum este organizată Curtea Europeană a Drepturilor Omului.*
- 5. Care sunt condițiile de admisibilitate a cererii în fața Curții Europene a Drepturilor Omului?*
- 6. Ce elemente trebuie să cuprindă o plângere adresată Curții Europene a Drepturilor Omului?*
- 7. Care este procedura reglementării pe cale amiabilă?*
- 8. În ce constă procedura contencioasă posteroară deciziei de admisibilitate a cererii?*
- 9. Ce elemente trebuie să cuprindă hotărârea pronunțată de Curtea Europeană a Drepturilor Omului?*
- 10. Care sunt consecințele nerespectării de către un stat a unor hotărâri ale Curții Europene a Drepturilor Omului care îl privesc?*
- 11. În ce constă procedura necontencioasă în fața Curții Europene a Drepturilor Omului?*

CAPITOLUL V

SISTEMUL NAȚIONAL DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

Mijloacele de apărare, garantare și asigurare a respectării drepturilor omului pe plan intern decurg din sistemul legislativ național, din normele interne ale statului.

Unul dintre mijloacele cele mai importante de asigurare a respectării drepturilor omului îl constituie **controlul constituționalității legilor**.

Este recunoscut și admis că un act normativ trebuie emis de organul de stat competent, în limitele competenței sale, cu respectarea procedurii legale și, mai ales, cu respectarea dispozițiilor din actele juridice normative situate mai sus în ierarhia normativă.

În momentul în care supremația constituției s-a afirmat ca o regulă fundamentală de drept s-a pus și problema controlului conformității actelor normative cu Constituția. Acest control a apărut ca firesc vizavi de caracterizarea dată Constituției drept lege fundamentală. Motiv pentru care, odată cu trecerea timpului, s-a impus controlul juridic, realizat fie prin instanțe din sistemul puterii judecătorești, fie prin autorități juridice distincte și specializate, denumite frecvent curți constituționale, tribunale constituționale, curți de arbitraj. Dacă acest control ar fi încredințat Parlamentului, s-ar ivi unele neajunsuri, cum ar fi faptul că acesta ar fi judecător în propria cauză, precum și faptul că acesta ar putea fi pus în situația de a-și critica propria lege.

Examinând constituțiile din România vom observa că au fost explicit împuternicite cu acest control: Înalta Curte de Casație și Justiție, în secțiuni unite (1923 și 1938); Marea Adunare Națională (1965). Constituția din 1991, în titlul V, încredințează acest control Curții Constituționale.

Nu este însă lipsit de interes să precizăm că Parlamentul, în țara noastră, are nu numai dreptul ci și obligația, în procesul de legiferare, de a urmări respectarea Constituției, fiind sprijinit, în acest sens, de către organul său specializat, **Consiliul Legislativ**. Consiliul Legislativ, conform art.79 al Constituției, este organul consultativ de specialitate al Parlamentului, care avizează proiectele de acte normative în vederea sistematizării, unificării și coordonării întregii legislații. El ține evidența oficială a legislației României.

Consiliul Legislativ nu face parte din puterea legislativă, nici din puterea executivă și nici din puterea judecătorească; el reprezintă o autoritate administrativă autonomă, pusă sub autoritatea Parlamentului, pentru a aviza proiectele de legi, propunerile legislative ce pot veni din partea cetățenilor, deputaților și senatorilor, precum și proiectele de ordonanțe și de hotărâri cu caracter normativ ale Guvernului. Avizul Consiliului Legislativ este un aviz consultativ, care obligă, însă, pe cel ce emite proiectul de act normativ să-l solicite întotdeauna, fără ca prin aceasta să fie obligat să se conformeze avizului.⁵²

Revenind la Curtea Constituțională, aceasta este un organ politico-jurisdicțional, special și specializat pentru a asigura - prin intermediul controlului de constituționalitate - supremația Constituției în sistemul juridic normativ, precum și pentru îndeplinirea altor atribuții pe care

⁵² Ioan Vida, **Drepturile omului în reglementări internaționale**, Editura Lumina Lex, București, 199, p.34

legea fundamentală i le-a conferit expres și limitativ.⁵³ Ea este compusă din nouă judecători numiți pentru un mandat de nouă ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

Constituția stabilește și condițiile ce trebuie îndeplinite pentru a fi numit judecător la Curtea Constituțională. Aceste condiții sunt: pregătire juridică superioară, înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior.

Cei nouă judecători sunt numiți astfel: trei de către Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

Stabilindu-se durata mandatului la 9 ani, rezultă că acesta nu se suprapune pe mandatul parlamentar și nici pe cel prezidențial fapt ce are importanță, mai ales, în ceea ce privește independența judecătorilor.

Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani. Dacă Curtea Supremă din S.U.A. este formată din 9 judecători, numiți pe viață, Constituția din 1991 din țara noastră prevede reînnoirea Curții Constituționale.

Ideea funcționării permanente a Curții Constituționale a impus un sistem de reînnoire periodică a judecătorilor. Acesta permite îmbinarea experienței cu infuzia de personal nou, fără a crea pauze în existența Curții, pauze care ar fi inevitabile dacă mandatul tuturor judecătorilor ar înceta în același moment.⁵⁴

Pentru funcționarea acestui principiu, Constituția a stipulat că judecătorii primei Curți Constituționale sunt numiți pentru o perioadă de 3, de 6 și respectiv de 9 ani. Președintele României, Camera Deputaților și Senatul desemnează câte un judecător pentru fiecare perioadă.

Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior. Această incompatibilitate are drept scop independența celui numit ca judecător la Curtea Constituțională.

Constituția cuprinde și reguli de protecție a judecătorilor Curții Constituționale, astfel încât aceștia să poată realiza nestingheriți misiunea pe care o au. În cadrul acestei protecții putem menționa: regulile privind răspunderea, independența și inamovibilitatea judecătorilor, imunitatea acestora, rezervarea postului.

În ceea ce privește răspunderea judecătorilor, Legea nr.47/1992 consacră faptul că aceștia nu pot fi trași la răspundere pentru opiniile exprimate.

Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia. Referitor la independența judecătorilor, Legea nr.47/1992 extinde această independență la întreaga Curte Constituțională, precizând că „ea este independentă față de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției și prezentei legi.”

Inamovibilitatea este instituția pe temeiul căreia judecătorul nu poate fi eliberat din funcție, suspendat, pensionat prematur, avansat sau transferat prin voința arbitrară a executivului sau a altei autorități publice, ori în afara cazurilor și fără respectarea formelor și condițiilor prevăzute de lege.⁵⁵

Referitor la rezervarea postului, fiind o funcție electivă, funcția de judecător constituțional implică o durată de timp determinată, în principiu la 9 ani. Deoarece mandatul de judecător nu poate fi nici prelungit, nici reînnoit, în mod firesc, la expirarea sa, judecătorul trebuie să aibă posibilitatea de a-și relua activitatea la locul de unde a plecat. Motiv pentru care legea le rezervă postul. Această rezervare este obligatorie pentru judecătorul care a venit la Curte dintr-un post de magistrat.⁵⁶

⁵³ **Constituția României comentată și adnotată**, p.303

⁵⁴ Ioan Muraru, Mihai Constantinescu, **Curtea Constituțională a României**, Editura Albatros, București, 1997.

⁵⁵ Ion Deleanu, **Justiția constituțională**, Editura Lumina Lex, București, 1995

⁵⁶ I.Muraru, M.Constantinescu, op.cit., p.65

În celelalte cazuri legea prevede că judecătorul are dreptul să revină în postul ocupat anterior, dacă numirea sa la Curtea Constituțională s-a făcut cu condiția rezervării acestuia.

Conform art.14 al Constituției, Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

- a) se pronunță asupra constituționalității legilor înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a Curții Supreme de justiție, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;
- b) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 25 de senatori;
- c) hotărăște asupra excepțiilor ridicate în fața instanțelor judecătorești privind neconstituționalitatea legilor și a ordonanțelor;
- d) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;
- e) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunică cele constatate Parlamentului și Guvernului;
- f) dă aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;
- g) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;
- h) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;
- i) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic.

Referitor la controlul constituționalității legilor înainte de promulgarea lor, această modalitate de control se caracterizează prin faptul că intervine după ce legea a fost adoptată de Parlament, dar înainte ca aceasta să fie promulgată.

Prin promulgare se confirmă printr-un act oficial că o lege a fost adoptată de Parlament cu respectarea procedurii prevăzute în acest scop de Constituție, dispunându-se ca urmare punerea în executare de către organele competente ale statului.⁵⁷

În vederea exercitării dreptului de sesizare a Curții Constituționale, cu 5 zile înainte de a fi trimisă spre promulgare, legea se comunică Guvernului și Curții Supreme de Justiție și se depune la secretarul general de la Camera Deputaților și de la Senat.

Dezbaterea are loc în plenul Curții Constituționale, cu participarea judecătorilor Curții, pe baza sesizării, a documentelor și a punctelor de vedere primite. Decizia se pronunță, în urma deliberării, cu votul majorității judecătorilor și se comunică Președintelui României.

Sesizarea Curții Constituționale întrerupe termenul de 20 de zile pentru promulgare și suspendă dreptul de promulgare a legii. Numai că, după reexaminarea legii sau după primirea deciziei Curții Constituționale, prin care i s-a confirmat constituționalitatea nu începe să curgă din nou același termen de 20 de zile pentru promulgare, ci un termen nou de 10 zile.⁵⁸

În situația în care Curtea Constituțională declară neconstituțională o lege înainte de promulgarea ei, decizia dată are valoarea unui veto suspensiv, aceasta deoarece are ca efect trimiterea legii spre reexaminare Parlamentului. Dacă legea este adoptată în aceeași formă cu o majoritate de cel puțin două treimi din numărul membrilor fiecărei Camere, obiecția de neconstituționalitate este înlăturată, iar promulgarea devine obligatorie. Dimpotrivă dacă această majoritate nu este întrunită, legea nu mai va putea fi promulgată de Președinte.

⁵⁷ T.Drăganu, op.cit., p.296

⁵⁸ Idem, p.537

În ceea ce privește excepțiile ridicate în fața instanțelor judecătorești, privind neconstituționalitatea unei legi sau a unei ordonanțe, această excepție nu va putea fi soluționată de instanță, ci doar de Curtea Constituțională.

Excepția poate fi invocată de către oricare dintre părți, din oficiu de către instanța de judecată și de reprezentantul Ministerului Public. Invocarea excepției de neconstituționalitate este posibilă în orice fază a procesului (în prima instanță, în apel sau în recurs). Pe toată perioada soluționării excepției de neconstituționalitate, judecarea cauzei se suspendă.

Excepția de neconstituționalitate trebuie verificată de către instanța în fața căreia aceasta a fost invocată, sub aspectul pertinentei ei. Aceasta deoarece, conform cerințelor Legii 47/1992, excepția trebuie să aibă ca obiect neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare de care depinde soluționarea cauzei. Altminteri instanța o va respinge printr-o încheiere motivată, fără a mai sesiza Curtea Constituțională.⁵⁹

Sesizarea Curții Constituționale se dispune de instanța în fața căreia s-a ridicat excepția de neconstituționalitate printr-o încheiere. Încheierea va cuprinde punctele de vedere ale părților pentru susținerea sau combaterea excepției și opinia instanței asupra excepției și va fi însoțită de dovezile depuse de părți. În situațiile în care excepția a fost ridicată din oficiu de către instanță, încheierea trebuie motivată, cuprinzând și susținerile părților, precum și dovezile necesare.⁶⁰

Odată primită încheierea, președintele Curții Constituționale va desemna un complet de judecată, compus din 3 judecători și pe președintele acestuia. Apoi, președintele completului va desemna pe unul dintre judecători ca raportor. Dacă raportorul ca considera că excepția este evident nefondată sau constată că anterior Curtea a decis printr-un control prealabil că prevederea legală incriminată este constituțională, va înștiința pe președinte pentru convocarea completului de judecată, care poate decide cu unanimitate de voturi, să respingă excepția, fără citarea părților.

Judecata în primă instanță are loc pe baza raportului prezentat de judecătorul raportor, a încheierii prin care a fost sesizată Curtea constituțională, a punctelor de vedere prezentate de autoritățile publice cărora le-a fost solicitat, a probelor administrative, a susținerii părților, cu citarea acestora și a Ministerului Public.

În cadrul procesului părțile pot fi reprezentate prin avocații cu drept de a pleda la Curtea Supremă de Justiție.

Decizia Curții va putea fi atacată de către părțile aflate în litigiu doar cu recurs, în termen de 10 zile de la comunicare. Recursul va fi judecat de un complet alcătuit din 5 judecători, din care unul este președintele Curții Constituționale sau înlocuitorul acestuia, care îl va prezida. Dacă recursul este admis, instanța de recurs se pronunță prin aceeași decizie și asupra excepției de neconstituționalitate.⁶¹ În urma deliberării, decizia se adoptă cu majoritate de voturi. Unul, sau după caz, mai mulți dintre membrii completului de judecată, pot avea o opinie separată, motivând-o la sfârșitul deciziei.

Dacă decizia este admisă, Curtea se va pronunța și asupra constituționalității altor prevederi din actul atacat care în mod evident nu pot fi dissociate de prevederile menționate în sesizare. Decizia prin care se constată neconstituționalitatea unei legi sau ordonanțe ori a unei dispoziții dintr-o lege sau dintr-o ordonanță în vigoare este definitivă și obligatorie.

O altă modalitate ce poate fi folosită pentru protecția drepturilor omului de orice persoană o reprezintă **contenciosul administrativ**.

⁵⁹ I.Deleanu, op.cit., p.550

⁶⁰ C.Ionescu, op.cit., p.360

⁶¹ C.Ionescu, op.cit., p.361

Aceasta reprezintă o formă juridică de apărare a drepturilor omului împotriva eventualelor abuzuri ale organelor administrației publice și a funcționarilor publici ce-și desfășoară activitatea în cadrul acestor organe.

Administrația publică realizează o activitate de organizare a executării legii în statul de drept. Prin natura sa această activitate derivată din lege trebuie să se conformeze legii iar organele administrației publice pot încălca drepturi care aparțin persoanelor fizice sau juridice, creând în acest fel litigii juridice care trebuie rezolvate pe calea unei activități jurisdicționale.

Contenciosul administrativ este reglementat de către art.48 alin.(1) din Constituție și de Legea contenciosului administrativ din 1990.

Constituția stipulează că persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termen legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

În ceea ce privește Legea contenciosului administrativ, aceasta prezintă o importanță deosebită pentru construcția statului de drept din țara noastră. Prin această lege se pune la îndemâna persoanelor fizice și juridice un instrument eficace pentru curmarea unor eventuale abuzuri ale organelor administrației publice, creându-se mijloace de restabilire a legalității încălcate, de repunere în drepturi și de sancționare a celor ce folosesc abuziv competența pe care o au, în legătură cu emiterea actelor administrative.

Judecarea acțiunilor formulate în temeiul acestei legi este de competența tribunalului sau a curții de apel în raza cărora își are domiciliul reclamantul.

Ținând cont de particularitățile dreptului aplicabil în soluționarea acestor acțiuni, care necesită o anumită specializare pentru magistrații care judecă cauzele respective, legea prevede înființarea unor secții speciale de contencios administrativ la tribunalele județene și la Curtea Supremă, ca instanță de recurs. Existența unor secții speciale nu înseamnă existența unor instanțe speciale de contencios administrativ. Contenciosul administrativ revine puterii judecătorești și se realizează prin instanțe de drept comun, care au între celelalte secții și secții de contencios administrativ. Judecătorii care funcționează la aceste secții de contencios administrativ fac parte din corpul judecătoresc care alcătuiește tribunalele de resort și Curtea Supremă de Justiție.⁶²

În cazuri bine justificate, pentru a preveni producerea unei pagube iminente, instanțele au dreptul să dispună suspendarea executării actului administrativ, chiar înainte de soluționarea acțiunii. În astfel de cazuri, cererea de suspendare va fi soluționată de urgență, chiar fără citarea părților, hotărârea pronunțată fiind executorie.

Legea contenciosului administrativ prevede și o serie de acte administrative care sunt exceptate de la aplicarea prevederilor acestor legi, cum ar fi: actele care privesc raporturile dintre Parlament sau Președinte și Guvern; actele administrative de autoritate și gestiune ale organelor de conducere din cadrul Parlamentului; actele administrative referitoare la siguranța internă și externă a statului; actele administrative referitoare la interpretarea și executarea actelor internaționale la care România este parte; actele administrative emise în circumstanțe speciale pentru luarea măsurilor urgente de organele puterii executive pentru evitarea sau înlăturarea efectelor unor evenimente prezentând pericol public; actele de comandament cu caracter militar; actele de gestiune săvârșite de stat ca persoană juridică și pentru administrarea patrimoniului său; actele administrative adoptate în exercitarea atribuțiilor de control ierarhic; actele administrative în cazul cărora se prevede prin lege specială o altă procedură judiciară.

Înainte de a se adresa tribunalului, reclamantul are obligația de a folosi recursul administrativ grațios, solicitând autorității administrative care a emis actul administrativ să-i recunoască pretenția sa juridică. Termenul în care se exercită este de 30 de zile de la comunicarea actului administrativ sau a refuzului expres, sau în cazul tăcerii administrației, de la

⁶² Alexandru Negoită, **Contenciosului administrativ**, Editura Lumina Lex, București 1992

epuizarea termenului în care aceasta avea obligația să rezolve cererea. Dacă cel vătămat nu se consideră mulțumit de soluția dată, el se va putea adresa tribunalului în termen de 30 de zile de la comunicarea soluției. Legea prevede și posibilitatea folosirii recursului administrativ ierarhic la autoritatea ierarhic superioară celei emitente a actului administrativ. În situația în care reclamantul a optat pentru această modalitate, are obligația de a aștepta răspunsul autorității administrative sesizate, timp de 30 de zile, după care va putea sesiza tribunalul cu acțiunea în contencios administrativ.⁶³

După cum am mai menționat, reclamantul poate solicita instanței judecătorești competente, atunci când se consideră vătămat în drepturile sale printr-un act administrativ sau prin refuzul nejustificat al unei pretenții juridice, de a i se rezolva cererea referitoare la un drept recunoscut de lege, anularea actului respectiv, recunoașterea dreptului pretins și repararea pagubei care i-a fost cauzată.

Rezultă de aici că instanța de judecată va avea de cercetat existența dreptului subiectiv care aparține reclamantului și ilegalitatea actului administrativ prin care i se încalcă acest drept.

Dacă se constată existența acestor două elemente, instanța de judecată în dispozitivul hotărârii poate decide următoarele:

- a) Anularea totală sau parțială a actului administrativ și recunoașterea dreptului pretins, care face obiectul acțiunii. De asemenea poate obliga autoritatea administrativă pârâtă să modifice actul administrativ contestat sau chiar să-l înlocuiască prin alt act, în vederea realizării dreptului încălcat care aparține reclamantului.
- b) Despăgubirea reclamantului pentru daunele materiale și morale suferite, prin actul administrativ ilegal sau prin refuzul satisfacerii pretenției privitoare la un drept recunoscut de lege.

Legea admite acțiunea în daune atât contra administrației pârâte, cât și împotriva funcționarului care a elaborat actul sau care se face vinovat de refuzul cererii.

Temeiul hotărârii judecătorești pentru despăgubirea reclamantului constă în culpa administrației pârâte exprimată în ilegalitatea actului administrativ emis sau a refuzului de a satisface pretenția juridică a reclamantului în legătură cu dreptul acestuia pe care legea îl recunoaște. Ilegalitatea actului sau refuzul rezultând din activitatea funcționarului vinovat de emiterea actului ilegal sau de refuzul nejustificat de satisfacere a pretenției juridice a reclamantului, angajează solidaritatea administrației publice pârâte cu prepusul său la despăgubirea reclamantului. Administrația pârâtă obligă să plătească daune reclamantului în acțiunea de contencios administrativ poate intenta acțiune în regres împotriva funcționarului vinovat de astfel de fapte.

Hotărârile pronunțate de tribunale în primă instanță pot fi atacate cu recurs la secția de contencios administrativ a Curții Supreme de Justiție în termen de 15 zile de la comunicare. Recursul este suspensiv de executare.

Un alt mijloc de apărare a drepturilor omului îl constituie și **instituția Ombudsmanului** (Avocatul Poporului). În ultimele decenii, tot mai multe țări au introdus în sistemul juridic național o instituție receptată din practica parlamentară suedeză, care are rolul de a soluționa plângerile adresate de către cetățenii care pretind că drepturile lor au fost încălcate de funcționari sau de către autorități ale administrației publice. Este vorba despre Avocatul Poporului.

Articolul 55 al Constituției stipulează că:

- (1) - Avocatul Poporului este numit de Senat, pe o perioadă de 4ani, pentru apărarea drepturilor și a libertăților cetățenilor. Organizarea și funcționarea instituției Avocatului Poporului se stabilesc prin lege organică.
- (2) - Avocatul Poporului nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.

⁶³ Al.Negoită, op.cit., p.136-137

Această instituție a fost pentru prima dată consacrată în legislația țării noastre prin acest text constituțional.

Pe plan organizatoric, Legea nr.35 din 1997 precizează că Avocatul Poporului, ales pe 4 ani de către Senat, condițiile pentru numirea lui fiind aceleași ca și cele cerute pentru numirea judecătorilor Curții Constituționale.

Legea mai prevede că Avocatul Poporului este asistat în activitatea sa de doi adjuncți, pe care îi numește pe durata mandatului său, cu avizul Comisiei juridice, de numiri, disciplină, imunități și validări a Senatului.

Avocatul Poporului nu se substituie organelor competente să acorde un drept sau să rezolve un conflict de interese, astfel încât activitatea lui nu este nici paralelă și nici în contradicție cu activitatea instanțelor judecătorești, a Ministerului Public sau a altor autorități publice competente să soluționeze un litigiu, privind un interes legitim al cetățeanului.

Articolul 56 din Constituție prevede următoarele:

- (1) - Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege.
- (2) – Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale.

Avocatul Poporului are la dispoziție următoarele mijloace de acțiune⁶⁴ :

- a) Avocatul Poporului își exercită atribuțiile nu numai la sesizarea persoanelor lezate, prin încălcarea drepturilor sau libertăților cetățenești, dar și din oficiu;
- b) Cererile – scrise sau semnate - pot fi adresate de orice persoană fizică, fără deosebire de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase;
- c) Autoritățile publice sunt obligate să comunice sau, după caz, să pună la dispoziția Avocatului Poporului, în condițiile legii, informațiile, documentele sau actele pe care le dețin în legătură cu cererile care i-au fost adresate, acordându-i sprijin în exercitarea atribuțiilor sale;
- d) Avocatul Poporului are dreptul să facă anchete proprii, să ceară autorităților administrației publice orice informații sau documente necesare anchetei, să audieze, să ia declarații de la conducătorii autorităților administrației publice și de la orice funcționar care poate da informațiile necesare soluționării cererii;
- e) Dacă se constată că plângerea persoanei este întemeiată, el va cere în scris autorității administrației, care a încălcat drepturile acesteia, să reformeze sau să revoce actul administrativ și să repare pagubele produse, precum și să repună persoana lezată în situația anterioară;
- f) Autoritățile în cauză sunt obligate să ia de îndată măsurile necesare nu numai pentru înlăturarea ilegalităților constatate și repararea pagubelor, dar și pentru înlăturarea cauzelor care au generat sau au favorizat încălcarea drepturilor persoanei lezate, informându-l despre aceasta pe „Avocatul Poporului”;
- g) Dacă autoritatea sau funcționarul nu înlătură, în termen de 30 de zile de la data sesizării ilegalității comise, Avocatul Poporului se adresează autorităților administrației publice ierarhic superioare, care sunt datoare să îi comunice, în termen de cel mult 45 de zile, măsurile luate;
- h) Avocatul Poporului este îndreptățit să sesizeze Guvernul cu privire la orice act sau fapt administrativ ilegal al administrației publice centrale și al

⁶⁴ I.Deleanu, op.cit., p.371, 372

prefecților, neadoptarea de către Guvern, în cel mult 20 de zile a măsurilor luate, comunicându-se Parlamentului;

- i) Avocatul Poporului nu numai că trebuie să aducă la cunoștința persoanei care i-a adresat cererea soluția sau măsurile luate, dar, mai mult, cu acordul acesteia sau al persoanelor interesate, el poate face publice constatările sale;
- j) Avocatul Poporului poate face recomandări privind modificarea legislației sau poate propune Parlamentului măsuri de altă natură pentru ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor;
- k) Avocatul Poporului, în exercitarea atribuțiilor sale, emite recomandări, acestea neputând fi supuse controlului parlamentului și nici controlului judecătoresc.

Independența Avocatului Poporului este consacrată de către Constituție și de Legea nr.35 din 1997. Acestea prevăd următoarele⁶⁵:

- a) În activitatea sa, Avocatul Poporului este independent față de orice autoritate publică;
- b) Avocatul Poporului nu poate fi supus nici unui mandat imperativ sau reprezentativ, astfel că nimeni nu-l poate obliga să se supună instrucțiunilor sau dispozițiilor sale;
- c) La cererea celor interesați sau pentru motive întemeiate, el poate decide asupra caracterului confidențial al activității sale;
- d) Avocatul Poporului prezintă rapoarte doar în fața Parlamentului;
- e) Mandatul Avocatului Poporului nu poate fi reînnoit decât o singură dată;
- f) Mandatul său este incompatibil cu orice altă funcție publică sau privată;
- g) Revocarea sa din funcție poate interveni numai ca urmare a încălcării Constituției și a legilor, cu votul majorității absolute a senatorilor;
- h) Recomandările făcute de Avocatul Poporului, în exercitarea atribuțiilor sale, nu pot fi supuse controlului parlamentar, nici controlului judecătoresc;
- i) Avocatul Poporului și adjuncții săi nu răspund juridic pentru opiniile exprimate sau pentru actele pentru care le îndeplinesc, cu respectarea legii, în exercitarea atribuțiilor prevăzute de lege;
- j) Pe durata exercitării mandatului, Avocatul Poporului și adjuncții săi nu pot fi reținuți, percheziționați sau trimiși în judecată penală sau contravențională fără încuviințarea Senatului;
- k) În timpul exercitării funcției, Avocatul Poporului și adjuncții acestuia nu pot fi membri ai unui partid politic.

Avocatul Poporului, conform art.57 din Constituție, prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte. Acestea trebuie să fie prezentate cel puțin o dată pe an, însă textul constituțional permite ca, din inițiativa sa, Avocatul Poporului să se poată adresa Parlamentului de fiecare dată când consideră necesar. La rândul lor și Camerele Parlamentului pot solicita Avocatului Poporului să prezinte un raport. Este de presupus că un asemenea raport va avea ca obiect anumite aspecte stabilite de Camera care a solicitat prezentarea raportului.

Rapoartele, în afara relațiilor legate de activitatea desfășurată, pot conține și recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură, pentru ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor.

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

1. Faceți o prezentare succintă a Consiliului Legislativ.
2. Care este statutul judecătorilor, membrii ai Curții Constituționale ?
3. Precizați care sunt atribuțiile Curții Constituționale.

⁶⁵ I. Deleanu, op.cit., p.370, 371

4. *Ce se înțelege prin contencios administrativ ?*
5. *Ce acte administrative sunt exceptate de la aplicarea prevederilor Legii contenciosului administrativ ?*
6. *Precizați în ce constă recursul administrativ grațios, precum și recursul administrativ ierarhic.*
7. *Specificați care sunt mijloacele de acțiune pe care le are la dispoziție Avocatul Poporului.*
8. *Prezentați în ce mod este consacrată de către legislație independența Avocatului Poporului?*

CAPITOLUL VI

SITUAȚIA TRATATELOR INTERNAȚIONALE PRIVIND DREPTURILE OMULUI IN DREPTUL INTERN DIN ROMÂNIA

RESTRÂNGEREA EXERCITIULUI UNOR DREPTURI SAU AL UNOR LIBERTĂȚI

1. Situația tratatelor internaționale privind drepturile omului în dreptul intern din România.

Relația dintre legislația internațională și cea internă a unei țări prezintă importanță atât din punct de vedere teoretic cât și practic.

De-a lungul timpului au fost elaborate diverse teorii cu privire la raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern al statelor.

Statele și-au adaptat sau schimbat politica și legislația în funcție de teoria pe care au considerat-o ca având câștig de cauză. Toată elaborarea doctrinară are menirea să dea răspunsuri unor chestiuni practice, indicând comportamentul care trebuie urmat de stat, pe plan intern, în sistemul legislativ și mai ales în domeniul înfăptuirii justiției, și pe plan extern, în domeniul relațiilor internaționale în continuă schimbare.⁶⁶

Astfel, una dintre aceste teorii este teoria dualistă. Conform acestei teorii, cele două drepturi sunt egale, însă independente și separate. Ele nu s-ar întâlni, asemenea liniilor paralele. Ca urmare, valoarea normelor lor nu depinde de concordanța dintre ele. Această teorie absolutizează deosebirile existente între cele două sisteme de drept.⁶⁷

O altă teorie este cea a priorității dreptului intern față de dreptul internațional public. Această teorie afirmă că dreptul internațional public derivă din dreptul intern al statelor și drept urmare cele două drepturi constituie o unitate deplină numită „drept statal național”. Se mai susține că dreptul internațional public ar fi doar o prelungire a dreptului intern al statelor în domeniul relațiilor internaționale, care poate fi numit „dreptul public extern” al statului. Această teorie se bazează pe vechea concepție a suveranității absolute a statelor.

După primul război mondial s-a impus teoria priorității dreptului internațional public în raport cu dreptul intern al statului. Drept urmare dreptul internațional ar stabili limitele competențelor dreptului intern al statelor.

Această teorie este susținută și după cel de-al doilea război mondial având la bază următoarele argumente⁶⁸:

- recunoașterea superiorității prevederilor tratatelor internaționale față de dreptul intern al statelor, fapt consemnat în unele sentințe arbitrare și în jurisprudența internațională;
- constituțiile unor state, în special cele membre ale Uniunii Europene, consacră superioritatea angajamentelor lor internaționale față de dreptul lor intern.

Pentru a deveni efective și a produce efecte, multe din tratatele internaționale trebuie să fie puse în acțiune; dar acest lucru nu are loc doar prin simplul fapt al legiferării lor pe plan internațional; ducerea mai departe a acțiunii pentru atingerea obiectivului din tratat presupune includerea reglementării în legislația internă, iar aceasta se face prin activitatea legislativului.

Conform Convenției de codificare a dreptului tratatelor din anul 1969 „o parte nu poate invoca dispozițiile dreptului său intern pentru a justifica neexecutarea unui tratat.”

De aici rezultă că în situația în care o lege internă constituie un obstacol ori nu ar fi de natură să conducă la îndeplinirea obligațiilor contractuale asumate printr-un tratat, de vreme ce statul respectiv este obligat să-și îndeplinească obligațiile și atâta timp cât nu se poate prevala de acea lege, nu-i rămâne altă alternativă decât aceea de a modifica o asemenea lege și a crea baza legală internă pentru aplicarea tratatului respectiv.⁶⁹

În unele situații, se formulează în tratat obligația pentru părți de a include prevederile acestuia în legislația internă a părților, în altele, sunt consacrate drepturile care apar în virtutea aplicării tratatului, dar pe care beneficiarii – subiecții de drept intern nu le pot invoca în lipsa unei reglementări interne. În cazul în care tratatul nu se poate aplica direct în ordinea juridică internă a unui stat, ca tratat, se pune problema prin ce modalitate acele prevederi convenționale internaționale ajung să fie încorporate în dreptul intern, astfel încât să ajungă operaționale, iar finalitatea tratatului să poată fi atinsă.

⁶⁶ Th. Buergenthal, R.Weber, op.cit., p.216

⁶⁷ M.Niciu, op.cit., p.11

⁶⁸ M.Niciu, op.cit., p.11

⁶⁹ Ion Anghel, **Tratatul internațional și dreptul intern**, Editura Lumina Lex, București 1999, p.25

Conform art.11 din Constituție, în cazul țării noastre, încorporarea tratatului în dreptul intern se face prin ratificarea acestor tratate internaționale de către Parlament.

În Dicționarul de drept internațional public ratificarea este definită ca fiind „actul juridic prin care un stat își exprimă consimțământul, prin intermediul organelor sale competente, de a fi legat de un tratat internațional, semnat de plenipotențiarul său.”⁷⁰

Articolul 20 al Constituției prevede următoarele:

- (1) – Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.
- (2) – Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale.

Soluția constituțională oferită de art.20 exprimă nu doar atașamentul față de reglementările internaționale, ci și marea receptivitate față de dinamica posibilă și previzibilă a acestora. În domeniul drepturilor omului rămân încă multe lucruri de înfăptuit, care presupun colaborarea între state și care se vor realiza prin tratate internaționale.

Dispozițiile art.20, în perspectiva aplicării lor, implică două consecințe majore⁷¹:

- o primă consecință îl privește chiar pe legiuitor, care va trebui întotdeauna și obligatoriu să verifice dacă proiectele de legi pe care le discută și le adoptă se corelează cu tratatele internaționale la care România este parte;
- o a doua consecință privește autoritățile publice competente a negocia, încheia și ratifica tratate internaționale, care vor trebui să manifeste o atenție sporită la observarea corelației dintre prevederile dreptului internațional și dreptul românesc, iar în situații mai dificile să se folosească de procedeele rezervelor.

Conform Convenției din anul 1969 privind dreptul tratatelor, rezerva este definită ca fiind „o obligație unilaterală, oricare ar fi conținutul sau denumirea sa, făcută de un stat atunci când semnează, ratifică, acceptă sau aprobă un tratat, ori aderă la acesta, prin care își manifestă intenția de a exclude sau modifica efectul juridic al unor dispoziții din tratat cu privire la aplicarea lor, față de statul respectiv.” Conform unei alte definiții, mai simple, apărută într-un dicționar diplomatic, rezerva reprezintă „o declarație de voință prin care statul, în timp ce admite tratatul în ansamblul său, exclude de la acceptarea sa anumite dispoziții determinate, de care nu va fi legat.”

O problemă ce se poate ridica în legătură cu art.20 este aceea de a ști care este soluția în situația în care unele reglementări internaționale ar contraveni Constituției. Conform art.51 din Constituție, respectarea Constituției și a supremației acesteia este obligatorie. Deci supremația Constituției nu permite ratificarea unui tratat internațional care ar contraveni prevederilor sale.

În sistemul dreptului românesc, prevederile tratatelor internaționale nu pot fi situate, sub aspectul forței lor juridice deasupra prevederilor Constituției. De aici rezultă obligația constituțională pentru autoritățile competente în negocierea și încheierea tratatelor internaționale de a observa concordanța lor cu Constituția. Dacă prevederile unor tratate internaționale care se negociază conțin prevederi contrare Constituției, ratificarea lor se poate face fie cu rezervele corespunzătoare, fie numai după ce Constituția este revizuită.⁷²

2. Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți.

Articolul 39 al Constituției prevede următoarele:

- (1) – Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru apărarea siguranței naționale, a ordinii, a

⁷⁰ **Dicționarul de drept internațional public**, București, 1982, p.248

⁷¹ **Constituția României comentată și adnotată**, p.49

⁷² **Constituția României comentată și adnotată**, p.50

sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale, prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori ale unui sinistru deosebit de grav.

- (2) – Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății.

Exercitarea drepturilor și libertăților prevăzute de Constituție trebuie realizată în cadrul unor coordonate morale, politice, religioase și juridice, fiind de regulă admis că respectarea drepturilor și libertăților individuale, inclusiv a celor care se exercită în grup, ale celorlalți, ține de chiar conceptul de libertate.⁷³

Declarația Drepturilor Omului și cetățeanului din Franța din anul 1789 prevedea în art.4 că: „Libertatea constă în a putea face tot ceea ce nu dăunează altuia; astfel, exercițiul drepturilor naturale ale fiecărui om nu are alte limite decât cele care asigură celorlalți membri ai societății să se bucure de aceleași drepturi. Aceste limite nu pot fi determinate decât de lege.”

Posibilitatea juridică a stabilirii unor limitări răspunde nevoii de a asigura securitatea juridică a drepturilor și libertăților celorlalți, atât în perspectiva intereselor lor individuale, cât și a celor naționale sau de grup, a binelui public ca expresie sintetică a acestor interese.

Din prevederile art.49 al Constituției rezultă că s-a optat pentru instituția restrângerii drepturilor sau libertăților și nu pentru posibilitatea suspendării lor. Această opțiune corespunde prevederilor art.29, alin.2 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, potrivit căreia: „În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare om nu este supus decât numai îngrădirilor stabilite prin lege, exclusiv în scopul de a asigura cuvenita recunoaștere și respectare a drepturilor și libertăților altora și ca să fie satisfăcute justele cerințe ale moralei, ordinii publice și bunăstării generale într-o societate democratică.”

Deci, restrângerea nu poate aduce atingere existenței dreptului sau libertății.

Aceasta, în fond, reprezintă diferența esențială dintre suspendarea sau pierderea dreptului și restrângerea exercițiului său. Restrângerea constituie o limitare și, deci, ea nu poate avea ca efect suprimarea dreptului. Un drept al cărui exercițiu a fost restrâns constituie un drept al cărui exercițiu în aceste limite, este liber. Aceasta reprezintă o garanție constituțională ce rezultă din însăși consacarea prin Constituție a drepturilor și libertăților fundamentale.⁷⁴

O altă garanție prevăzută de art.49 este aceea a principiului proporționalității, în virtutea căruia restrângerea unui drept sau a unei libertăți trebuie să fie proporțională cu situația care a generat-o. Aceasta presupune că orice restrângere să fie făcută numai în scopul pentru care a fost prevăzută și în anumite limite strict necesare, în funcție de situația care justifică restrângerea exercițiului unor drepturi.

Cea mai importantă garanție constituțională a legalității restrângerii o reprezintă faptul că aceasta nu poate fi instituită decât prin lege și numai dacă este necesar, după caz, pentru apărarea siguranței naționale, a ordinii, a sănătății ori a moralei publice, a drepturilor și libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale ori ale unui sinistru deosebit de grav.

Acest fapt permite atât controlul judecătoresc al actului administrativ prin care s-ar introduce o restricție a unui drept sau al unei libertăți, un asemenea act fiind nelegal și, deci, anulabil pe calea contenciosului administrativ, cât și controlul constituționalității de către Curtea Constituțională, o lege sau ordonanță prin care s-ar depăși cazurile limitativ prevăzute de alin.(1) al art.49 fiind de asemenea nelegală, ca urmare a încălcării prevederilor Constituției.⁷⁵

⁷³ Idem, p.116

⁷⁴ **Constituția României comentată și adnotată**, p.118

⁷⁵ **Constituția României comentată și adnotată**, p.119

APLICAȚII ȘI ÎNTREBĂRI DE AUTOEVALUARE

1. *Prezentați teoriile elaborate de-a lungul timpului privitoare la raportul dintre dreptul internațional și dreptul intern al statelor.*
2. *Ce se înțelege prin ratificarea tratatelor internaționale ?*
3. *Precizați ce se întâmplă în cazul existenței unei neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte și legile sale interne.*
4. *Ce se înțelege prin rezerva la un tratat internațional ?*
5. *Specificați în ce situații poate fi restrâns exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți.*
6. *Precizați în ce constă diferența esențială dintre suspendare sau pierderea unui drept și restrângerea exercițiului său.*
7. *Care este garanția constituțională a legalității restrângerii unui drept ?*

DECLARAȚIA UNIVERSALĂ A DREPTURILOR OMULUI

PREAMBUL

Considerând că recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane și a drepturilor lor egale și inalienabile constituie fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.

Considerând că ignorarea și disprețuirea drepturilor omului au condus la acte de barbarie care revoltă conștiința omenirii și că făurirea unei lumi în care ființele umane vor beneficia de libertatea cuvântului și a convingerilor, eliberate de teroare și de mizerie, a fost proclamată drept cea mai înaltă aspirație a omului.

Considerând că este esențial ca drepturile omului să fie protejate de un sistem de drept pentru a omul să nu fie constrâns, ca mijloc suprem, la revoltă împotriva tiraniei și asupririi.

Considerând că este esențial să fie încurajată dezvoltarea relațiilor prietenești între națiuni.

Considerând că în Cartă, popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou credința lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea persoanei umane, în egalitatea în drepturi a bărbaților și femeilor și că s-au hotărât să favorizeze progresul social și să instaureze condiții mai bune de viață în cadrul unei libertăți mai mari.

Considerând că statele membre s-au angajat să promoveze, în cooperare cu Organizația Națiunilor Unite, respectul universal și efectiv al drepturilor omului și al libertăților fundamentale.

Considerând că o concepție comună despre aceste drepturi și libertăți este de cea mai mare importanță pentru realizarea deplină a acestui angajament,

Adunarea generală,

Proclamă prezenta Declarație Universală a Drepturilor Omului ca ideal comun către care trebuie să tindă popoarele și toate națiunile pentru ca toate persoanele și toate organele societății, având în vedere permanent această Declarație, să se străduiască, prin învățatură și educație, să dezvolte respectul pentru aceste drepturi și libertăți și să asigure, prin măsuri progresive de ordin național și internațional, recunoașterea și aplicarea lor universală și efectivă, atât în cadrul statelor membre înseși, cât și în teritoriile aflate sub jurisdicția lor.

Articolul 1.

Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de celelalte în spiritul fraternității.

Articolul 2.

1. Fiecare se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta Declarație, fără nici o deosebire, ca de exemplu, de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică sau de orice altă opinie, de origine națională sau socială, de avere, de naștere sau decurgând din orice altă situație.
2. Pe lângă aceasta, nu se va face nici o deosebire bazată pe statut politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care aparține o persoană, fie că această țară sau teritoriu este independent, sub tutelă, neautonom sau supus unei limitări oarecare a suveranității.

Articolul 3.

Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea persoanei sale.

Articolul 4.

Nimeni nu va fi ținut în sclavie, nici în robie; sclavia și traficul cu sclavi sunt interzise sub toate formele lor.

Articolul 5.

Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante.

Articolul 6.

Fiecare are dreptul să i se recunoască personalitatea sa juridică, oriunde s-au afla.

Articolul 7.

Toți oamenii sunt egali în fața legii și au dreptul, fără deosebire, la protecție egală a legii. Toți oamenii au dreptul la o protecție egală împotriva oricărei discriminări care ar viola prezenta Declarație și împotriva oricărei provocări la o astfel de discriminare.

Articolul 8.

Orice persoană are dreptul să se adreseze, în mod efectiv, instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale care îi sunt recunoscute de Constituție sau de lege.

Articolul 9.

Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar.

Articolul 10.

Orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotărî fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei.

Articolul 11.

1. Orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită, în mod legal, în cursul unui proces public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale.
2. Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul în care au fost comise, nu constituiau infracțiuni potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât aceea care era aplicabilă în momentul în care a fost săvârșită infracțiunea.

Articolul 12.

Nimeni nu va fi supus unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în familia sa, la domiciliul său ori în corespondență, nici unor atingeri aduse onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri.

Articolul 13.

1. Orice persoană are dreptul să circule liber și să-și aleagă reședința în interiorul oricărui stat.
2. Orice persoană are dreptul să părăsească orice țară, inclusiv pe a sa, și de a reveni în aceasta.

Articolul 14.

1. În cazul persecuției, orice persoană are dreptul să caute azil și să beneficieze de azil în alte țări.
2. Acest drept nu poate fi invocat în cazul unor urmăriri penale, bazate pe comiterea unei infracțiuni de drept comun sau pe acțiuni contrare scopurilor și principiilor Națiunilor Unite.

Articolul 15.

1. Oricine are dreptul la o cetățenie.
2. Nimeni nu poate fi lipsit, în mod arbitrar, de cetățenia sa, nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.

Articolul 16.

1. Cu începere de la vârsta nubilă, bărbatul și femeia, fără nici o restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. Ei au drepturi egale la încheierea căsătoriei, pe durata căsătoriei și la desfacerea ei.
2. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.
3. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

Articolul 17.

1. Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură cât și în asocieri cu alții.
2. Nimeni nu va fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.

Articolul 18.

Orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei; acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public cât și în mod privat, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri.

Articolul 19.

Orice persoană are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale și acela de a căuta, de a primi și de a răspândi, fără a se ține seama de granițe, informații și idei prin orice mijloc de exprimare.

Articolul 20.

1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.
2. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație.

Articolul 21.

1. Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși.
2. Orice persoană are dreptul de acces, în condițiile de egalitate, la funcțiile publice din țara sa.
3. Voința poporului este fundamentul autorității puterilor publice; această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri libere, care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

Articolul 22.

Orice persoană, în calitate de membru al societății, are dreptul la securitate socială; ea este îndreptățită să obțină satisfacerea drepturilor economice, sociale și culturale indispensabile pentru demnitatea și libera dezvoltare a personalității sale, prin efort național și cooperare internațională, ținându-se seama de organizarea și de resursele fiecărei țări.

Articolul 23.

1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotire împotriva șomajului.
2. Toți oamenii au dreptul, fără nici o discriminare, la salariu egal pentru muncă egală.
3. Orice om care muncește are dreptul la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare, care să-i asigure lui, precum și familiei sale, o existență conformă cu demnitatea umană și completată, dacă este cazul, cu alte mijloace de protecție socială.
4. Orice persoană are dreptul să întemeieze cu alte persoane sindicate și de a se afilia la sindicate, pentru apărarea intereselor sale.

Articolul 24.

Orice persoană are dreptul la odihnă și la timp liber și, îndeosebi, la o limitare rezonabilă a timpului de muncă, precum și la concedii periodice plătite.

Articolul 25.

1. Orice persoană are dreptul la un nivel de viață corespunzător asigurării sănătății sale, bunăstării proprii și a familiei, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală precum și servicii sociale necesare, dreptul la asigurare în caz de șomaj, de boală, de invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în alte cazuri de pierdere a mijloacelor de subsistență, ca urmare a unor împrejurări independente de voința sa.

2. Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire speciale. Toți copiii, indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

Articolul 26.

1. Orice persoană are dreptul la educație. Educația trebuie să fie gratuită cel puțin în ce privește învățământul elementar și de bază. Învățământul elementar este obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor, iar accesul la studii superioare trebuie să fie deschis tuturor, pe baza deplinei egalități, în funcție de merit.

2. Educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului pentru drepturile omului și libertățile fundamentale. Ea trebuie să stimuleze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile, grupurile rasiale sau religioase, ca și dezvoltarea activității Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

3. Părinții au, cu prioritate, dreptul să aleagă felul educației care urmează să fie dată copiilor săi.

Articolul 27.

1. Orice persoană are dreptul să ia parte, în mod liber, la viața culturală a colectivității, să se bucure de arte și să participe la progresul științific și la binefacerile care rezultă din acestea.

2. Fiecare are dreptul la protecția intereselor morale și materiale care decurg din orice operă științifică, literară sau artistică al cărei autor este.

Articolul 28.

Fiecare are dreptul să beneficieze, pe plan social și internațional, de existența unei ordini care să permită ca drepturile și libertățile enunțate în prezenta Declarație să-și poată găsi o realizare deplină.

Articolul 29.

1. Fiecare are îndatoriri față de colectivitate, numai în cadrul acesteia fiind posibilă dezvoltarea liberă și deplină a personalității sale.

2. În exercitarea drepturilor și libertăților sale, fiecare este supus numai îngrădirilor stabilite de lege, în scopul exclusiv al asigurării recunoașterii și respectului drepturilor și libertăților celorlalți și în vederea satisfacerii cerințelor juste ale moralei, ale ordinii publice ale bunăstării generale, într-o societate democratică.

3. Aceste drepturi și libertăți nu vor putea să fie exercitate, în nici un caz, contrar scopurilor și principiilor Națiunilor Unite.

Articolul 30.

Nici o prevedere a prezentei Declarații nu poate fi interpretată ca implicând pentru un stat, un grup sau pentru o persoană dreptul de a se da la vreo activitate sau de a săvârși vreun act care să conducă la desființarea drepturilor și libertăților enunțate în aceasta.

CUPRINS

CAPITOLUL I

- 1.NOȚIUNEA DE DREPTURI FUNDAMENTALE
- 2.SCURT ISTORIC PRIVIND EVOLUȚIA DREPTURILOR FUNDAMENTALE

CAPITOLUL II

- 1.CLASIFICAREA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE

CAPITOLUL III

- 1.PRINCIPALELE DOCUMENTE INTERNAȚIONALE CARE GARANTEAZĂ DREPTURILE OMULUI

CAPITOLUL IV

1. CONSILIUL EUROPEI
- 2.SISTEMUL EUROPEAN DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

CAPITOLUL V

- 1.SISTEMUL NAȚIONAL DE PROTECȚIE A DREPTURILOR OMULUI

CAPITOLUL VI

- 1.SITUAȚIA TRATATELOR INTERNAȚIONALE PRIVIND DREPTURILE OMULUI IN DREPTUL INTERN DIN ROMÂNIA
- 2.RESTRÂNGEREA EXERCIȚIULUI UNOR DREPTURI SAU AL UNOR LIBERTĂȚI